

Katarzyna Witkowska-Rozpara

**WARUNKOWE ZAWIESZENIE WYKONANIA KARY
– UWAGI NA TLE OBOWIĄZUJĄCEJ REGULACJI,
PRAKTYKI ORZECZNICZEJ SĄDÓW POLSKICH
ORAZ NOWELIZACJI KODEKSU KARNEGO
(Z MOCĄ OBOWIĄZUJĄCĄ OD 1.07.2015 R.)**

**1. System reakcji prawno-karnej na przestępstwo – uwagi
wprowadzające**

Prawo karne przewiduje złożony system reakcji na fakt popełnienia przez sprawcę czynu zabronionego. Systematyzacja środków reakcji karnej narodziła się w czasach nowożytnych – zarówno na gruncie ustawodawstwa prawnokarnego, jak i w doktrynie. Pierwotnie – systematyzacja ta dotyczyła jednak jedynie kar kryminalnych, ponieważ to właśnie kara kryminalna stanowiła podstawowy, ale i wyłączny środek reakcji na przestępstwo².

W toku rozwoju historycznego w ramach systematyki kar wyodrębniły się dwie ich grupy, tj. kary zasadnicze (orzekane samoistnie, stanowiące „główny wykładnik wagi przestępstwa”) oraz kary dodatkowe (orzekane łącznie z karą zasadniczą)³. Z biegiem czasu, system reakcji prawnokarnej wzbogacił się także o inne niż kary środki, które miały zastosowanie względem sprawców przestępstw. Środki te, polegające na zawieszeniu orzeczenia lub wykonania kary celem poddania sprawcy próbie i dozorowi kuratora, zwano w praktyce środkami probacyjnymi⁴.

Dalsze przeobrażenia prawa karnego doprowadziły na przełomie wieku XIX i XX do wyodrębnienia, obok klasycznie ujętych kar oraz środków probacyjnych, tzw. środków zabezpieczających, stosowanych początkowo w ramach

¹ Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw; tekst ustawy uchwalony ostatecznie po rozpatrzeniu poprawek Senatu dostępny pod adresem [http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/2024_u/\\$file/2024_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie7.nsf/nazwa/2024_u/$file/2024_u.pdf).

² M. Melezini, *Systematyka kar i środków karnych. Zagadnienia ogólne*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i środki karne. Poddanie sprawcy próbie*. Tom VI Systemu Prawa Karnego, Warszawa 2010, s. 21.

³ *Ibidem*, s. 22.

⁴ *Ibidem*.

twz. kodeksów dwutorowych, posługujących się równoległe karami i środkami zabezpieczającymi. Na gruncie polskim, nurt ten reprezentował Kodeks karny z roku 1932, w którym wyróżniono trzy kategorie środków zabezpieczających, tj. środki o charakterze leczniczym (polegające na umieszczeniu sprawcy w zakładzie leczenia odwykowego lub w szpitalu psychiatrycznym), środki izolacyjne (zakładające umieszczenie sprawcy w zakładzie dla niepoprawnych lub w domu pracy przymusowej) oraz środki niemające charakteru leczniczego (tzw. środki administracyjne), których idea wyrażała się w stosowaniu niektórych kar dodatkowych (np. przepadku przedmiotów) jako środków zabezpieczających⁵.

Pod koniec wieku XIX system reakcji prawno-karnej uwzględnił także potrzebę odmiennego traktowania osób nieletnich popełniających czyny zabronione, czego wyrazem stało się przyjęcie dodatkowej grupy środków reakcji – tj. środków wychowawczych oraz poprawczych, które zaczęto stosować w miejsce dotychczas orzekanych kar kryminalnych⁶.

Jak trafnie wskazuje M. Melezini, „współcześnie systematyka form reakcji karnej obejmuje zróżnicowane środki, choć podstawową rolę pełnią nadal kary. Oprócz kar (kar zasadniczych) i środków karnych (kar dodatkowych), rozwijane są środki probacyjne i środki restytucyjne. Kodyfikacje karne przewidują też środki zabezpieczające. Odrębną grupę środków tworzą środki wychowawcze i poprawcze. Wyróżnia się ponadto grupę kar zastępczych oraz środków o charakterze dolegliwości ekonomicznej”⁷.

2. Warunkowe zawieszenie wykonania kary jako tzw. środek probacyjny

Termin „probacja” wywodzi się od łacińskiego słowa *probare*, które oznacza takie czynności, jak „próbować”, „testować”⁸. Jak wskazuje A. Balandynowicz, „powyższe znaczenie terminu stanowiącego istotę probacji posunęło się daleko do przodu, zacierając jego tradycyjne prawnicze znaczenie”⁹.

Institucja probacji wyrosła z praktyki sądów angielskich i amerykańskich. Wskazuje się, że już na początku XIX stulecia, lokalne sądy angielskie stosowały względem młodych przestępców lub sprawców popełniających drobne przestępstwa praktykę polegającą na uwolnieniu lub zobowiązaniu sprawcy do dobrego sprawowania, pod warunkiem wyznaczenia osoby godnej zaufania, która była odpowiedzialna za sprawowanie nadzoru nad przyszłym postępowaniem

⁵ *Ibidem*, s. 23.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*.

⁸ A. Balandynowicz, *Probacja – wielopasmowa teoria resocjalizacji z udziałem społeczeństwa*, „Probacja” 2009, nr 1, s. 16.

⁹ *Ibidem*.

takiego sprawcy¹⁰. Następstwem pozytywnych doświadczeń, które przyniosła ta, jak również dalsze praktyki sądów, stało się ustawowe uregulowanie probacji, co miało miejsce na przełomie XIX i XX wieku¹¹.

Narodziny probacji datuje się na okres wielkich przemian prawa karnego, dokonywanych w nurcie założeń pozytywistycznych (ze szczególnym uwzględnieniem dorobku kryminologii pozytywistycznej). Bez wątpienia elementem sprzyjającym rozwojowi tej instytucji była – charakterystyczna dla systemu *common law* – swoboda orzecznicza sądów, której stosunkowo szeroki zakres ułatwiał wprowadzanie poszczególnych zmian w sposobie reakcji prawnokarnej¹². „Pod tym względem system *common law* znacznie wyprzedził kontynentalne prawo europejskie, w którym reformy takie nastąpiły znacznie później, co także dotyczy wprowadzenia instytucji probacji”¹³.

Istnienie w Europie dwóch systemów prawa europejskiego – angielskiego *common law* oraz kontynentalnego prawa stanowionego „skutkowało (...) dwutorowością procesu poszukiwania alternatywy dla bezwzględnej kary pozbawienia wolności”¹⁴. O ile, jak wcześniej sygnalizowano, na gruncie anglosaskim alternatywę tego rodzaju dostrzeżono już w I połowie XIX w., o tyle w kontynentalnym systemie prawa stanowionego probacja pozostawała w zasadzie nieznaną do końca XIX wieku¹⁵.

Angielski „wariant” probacji stanowił punkt wyjścia dla rozwoju tej instytucji w Stanach Zjednoczonych (model angielski „przedostał się” do Stanów Zjednoczonych w latach trzydziestych XIX w.)¹⁶. Wykształcony na przestrzeni mijającego czasu klasyczny model probacji anglo-amerykańskiej polegał na zawieszeniu orzeczenia kary bądź na tzw. warunkowym uwolnieniu sprawcy, na którego nakładano obowiązki próby oraz dozór kuratora¹⁷. Rozwiązania takie były nieodłącznie związane z wyodrębnieniem dwóch faz anglo-amerykańskiego procesu karnego: fazy pierwszej, która dotyczyła orzekania o winie (na rozprawie lub bez rozprawy, na skutek dobrowolnego poddania się odpowiedzialności) oraz fazy drugiej, w której następowały rozstrzygnięcia sądu w przedmiocie kary lub innych następstw popełnienia przez sprawcę czynu za-

¹⁰ P. Raynor, *Community penalties, probation, and offender management*, [w:] M. Maguire, R. Morgan, R. Reiner (red.), *The Oxford Handbook of Criminology*, wyd. 5, Oxford University Press 2012, s. 931.

¹¹ A. Marek, *Prawo karne*, wyd. 10, Warszawa 2011, s. 294.

¹² Tenże, *Pojęcie i formy probacji. Zagadnienia ogólne*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i środki karne...*, *op. cit.*, s. 929.

¹³ *Ibidem*, s. 929.

¹⁴ P. Stępiak, *Uznawanie i wykonywanie zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w państwach Unii Europejskiej*, [w:] V. Konarska-Wrzošek, J. Lachowski, J. Wójcikiewicz (red.), *Węzłowe problemy prawa karnego, kryminologii i polityki kryminalnej. Księga pamiątkowa ofiarowana Profesorowi Andrzejowi Markowi*, Warszawa 2010, s. 508.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*.

¹⁷ A. Marek, *Pojęcie i formy probacji...*, *op. cit.*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i środki karne...*, *op. cit.*, s. 934.

bronionego¹⁸. Probację w tym ujęciu postrzegano zatem jako formę warunkowego zawieszenia orzeczenia o karze (*suspended sentence*), któremu towarzyszyło poddanie sprawcy próbie i oddanie go pod dozór kuratora. Pozytywny przebieg okresu próby powodował znamienne dla sprawcy konsekwencję w postaci umorzenia postępowania przez sąd¹⁹.

Jak trafnie wskazuje D. Wójcik, angielskie ujęcie probacji stanowiło przez wiele lat model do naśladowania zarówno w zakresie unormowania prawnego tej instytucji, jak również prawidłowego jej funkcjonowania w praktyce. Angielski *probation officer* stał się synonimem fachowości i rzetelności w zakresie wypełniania zadań spoczywających na pracowniku socjalnym, realizowanych w duchu filozofii *advise, assist, befriend*, dzięki czemu współpraca na linii sprawca – *probation officer* uwzględniała także – oprócz regul prawnych – bardzo ważny aspekt emocjonalny oraz wzajemne zaufanie stron²⁰.

Anglo-amerykańska kultura prawna, oparta na systemie *common law*, sprzyjała rozwojowi probacji, co spowodowało, że instytucja ta, jak sygnalizowano, zaistniała w praktyce orzeczniczej sądów już w pierwszej połowie XIX wieku. Zdecydowanie później, jak również w zupełnie odmiennych warunkach narodziła się probacja charakterystyczna dla systemów prawnych Europy kontynentalnej, dla których podstawę stanowiło prawo stanowione (*civil law lub statute law*). Wprowadzenie probacji do tej odmiany systemu obowiązującego prawa każdorazowo wymagało więc odpowiedniej aktywności ze strony ustawodawcy krajowego²¹. Odmienny był także sam model rozwiązań, określanych jako „probacyjne”, które w Europie kontynentalnej przybierały najczęściej postać warunkowego zawieszenia wykonania kary i wiązały się z różnymi formami tzw. warunkowego skazania sprawcy²². Rozwiązania oparte na klasycznej koncepcji zawieszenia wykonania orzeczonej kary wprowadzono, między innymi, we Francji i w Belgii, choć początkowo zawieszenie wykonania orzeczonej kary miało postać tzw. zawieszenia prostego, nie stosowano bowiem obowiązków próby, ani dozoru kuratora. W drugiej połowie XX wieku obowiązujące dotychczas rozwiązania ewoluowały, przewidując, obok zawieszenia prostego, zawieszenie wykonania kary o charakterze probacyjnym – na sprawcę nakładano bowiem obowiązki próby oraz oddawano go pod dozór kuratora²³.

Zróżnicowanie definicyjne probacji, jak również wielorakość rozwiązań prawnych określanych mianem „probacyjne”, skłania do wielopłaszczyznowego spojrzenia na problematykę tej instytucji. Interesujące rozważania w tym

¹⁸ *Ibidem*.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ D. Wójcik, *Wolność dozorowana*, [w:] K. Buczkowski, B. Czarnecka-Działuk, W. Klaus, A. Kossowska, I. Rzeplińska, P. Wiktorska, D. Woźniakowska-Fajst, D. Wójcik, *Społeczno-polityczne konteksty współczesnej przestępczości w Polsce*, Warszawa 2013, s. 305.

²¹ A. Marek, *Pojęcie i formy probacji...*, *op. cit.*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i środki karne...*, *op. cit.*, s. 931.

²² *Ibidem*, s. 934, 931.

²³ *Ibidem*, s. 931, zob. także: A. Marek, *Prawo karne*, 294-295.

zakresie prezentuje A. Balandynowicz, który dokonuje klasyfikacji terminu „probacja” ze względu na określone kryteria: kryterium formalno-prawne, kryterium statusu podopiecznego, kryterium podsystemu wykonawczego w obrębie sądownictwa karnego oraz kryterium procesu²⁴. Zgodnie z przyjętą przez A. Balandynowicza systematyką, uwzględniając kryterium formalno-prawne, przez probację rozumieć należy wstrzymanie wykonania wyroku przez sąd, co powoduje, iż sprawca w okresie wyznaczonym przez sąd funkcjonuje w społeczeństwie pod dozorem kuratora. Jeśli sprawca podejmie jakąkolwiek aktywność, zakazaną przez sąd, może to wywołać konsekwencje w postaci odwołania doзору i skazania sprawcy za popełniony czyn²⁵. Biorąc pod uwagę kryterium statusu podopiecznego – probacja oznacza pewien wyjątkowy sposób traktowania sprawcy, który uwidacznia się w tym, iż wolność sprawcy jest ograniczona – nie jest on, jak podkreśla A. Balandynowicz, ani zupełnie wolny, ani całkowicie uwięziony, może jednak nadal pracować, zachowuje kontakt z rodziną, unika stygmatyzacji więzienia, w tym zatem znaczeniu – status sprawcy jest lepszy w porównaniu z położeniem, w którym znajdują się inni skazani sprawcy²⁶. W ujęciu podsystemu wykonawczego w ramach sądownictwa karnego – probacja „odnosi się do organu administracji lub organizacji, która zajmuje się świadczeniem usług probacyjnych dla młodocianych lub dorosłych sprawców. Obejmuje ona zastosowanie konkretnych środków mających na celu pomoc przestępcy w uniknięciu kłopotów. Podkreśla rolę kuratora w pilnowaniu, nadzorowaniu i resocjalizacji klienta”²⁷. Ostatnie z wyróżnionych przez A. Balandynowicza kryteriów – kryterium procesu – postrzega probację jako składową określonych funkcji, działań, usług oraz aktywności samego sprawcy, wskazując, iż probacja jako proces obejmujący działalność sądu, sprawcy i społeczeństwa, zakłada „konieczność regularnego meldowania się skazanego u kuratora, konieczność świadczenia usług, których potrzebuje sprawca w trakcie resocjalizacji oraz doradztwa, a także nadzoru kuratora w celu kontroli przestrzegania warunków probacji”²⁸.

Brak jednolitego modelu orzekania probacji, jak również stosunkowo elastyczny sposób definiowania tej instytucji skłania do postawienia pytania o warunki, jakie musi spełniać orzeczenie sądu, by miało ono charakter probacyjny²⁹. Doktryna nie prezentuje w tym zakresie spójnego stanowiska, choć stosunkowo powszechny jest pogląd wskazujący, iż elementem koniecznym takiego orzeczenia winien być sprawowany przez kuratora dozór³⁰. Niektórzy przedstawiciele

²⁴ A. Balandynowicz, *Filozofia probacji – podstawy aksjologiczne systemu sprawiedliwego karania*, „Prokuratura i Prawo” 2005, nr 2, s. 13.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ A. Marek, *Pojęcie i formy probacji...*, *op. cit.*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i środki karne...*, *op. cit.*, s. 935.

³⁰ D. Wójcik, *op. cit.*, [w:] K. Buczkowski, B. Czarnecka-Działuk, W. Klaus, A. Kossowska, I. Rzeplińska, P. Wiktorska, D. Woźniakowska-Fajst, D. Wójcik, *op. cit.*, s. 289.

doktryny uznają z kolei, iż istotę tego rodzaju orzeczenia wyraża próba (okres próby), biorąc pod uwagę chociażby fakt, iż etymologia słowa „probacja”, wywodzona z języka łacińskiego, oznacza *de facto* próbę i to właśnie od „próby” pochodzi także nazwa całego systemu polegającego na warunkowej rezygnacji z kary³¹. Warto w tym miejscu zaznaczyć, iż doktryna odróżnia pojęcie probacji (*sensu stricto*, powiązanej z dozorem kuratora) od pojęcia środka probacyjnego, wskazując, iż zakres znaczeniowy tego drugiego terminu jest szerszy. Środkami probacyjnymi są bowiem środki, „które przewidują poddanie sprawcy próbie **z możliwością, ale bez obowiązku zastosowania dozoru kuratorskiego** (podkreśl. K.W.-R.), co w szczególności dotyczy polskich instytucji warunkowego umorzenia postępowania (...) i warunkowego zawieszenia wykonania kary, z wyjątkiem dotyczącym młodocianych i recydywistów wielokrotnych, wobec których zastosowanie dozoru jest obowiązkowe (...)”³².

W literaturze przedmiotu wskazuje się na katalog ściśle oznaczonych warunków, które muszą być spełnione w przypadku tzw. środka probacyjnego. Stąd, aby wykazać, iż środek ma w istocie charakter probacyjny, należy zweryfikować, czy:

- (1) środek ten stanowi przewidzianą w ustawie formę reakcji na popełnione przez sprawcę przestępstwo, której zastosowanie opiera się na stwierdzeniu winy sprawcy;
- (2) przesłanką orzekania środka jest pozytywna prognoza kryminologiczna, której zaistnienie umożliwia odstąpienie od orzekania lub wykonania kary;
- (3) środek ma charakter warunkowy, tj. czy przewiduje tzw. okres próby i czy jednocześnie uzależnia następstwa prawne od przebiegu okresu próby;
- (4) przypisany do środka okres próby wiąże się z nałożeniem na sprawcę obowiązków próby, względnie – czy przewiduje się w jego toku stosowanie innych środków karnych;
- (5) z zastosowaniem środka związane jest oddanie sprawcy pod dozór kuratora (lub czy dany środek chociażby przewiduje taką możliwość w razie stwierdzenia przez sąd, iż takie rozwiązanie byłoby, w odniesieniu do konkretnego sprawcy, zasadne)³³.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej warunki, rozważyć należy, czy przewidziane przez polskiego ustawodawcę w obowiązującym Kodeksie karnym³⁴ tzw. środki związane z poddaniem sprawcy próbie są w istocie środkami probacyjnymi i czy pojęcia „środek probacyjny” oraz „środek związany z poddaniem sprawcy próbie” są pojęciami tożsamymi.

Problematykę środków związanych z poddaniem sprawcy próbie unormowano w rozdziale VIII Kodeksu karnego. Decyzją ustawodawcy, do środków tych zaliczono m.in.: warunkowe umorzenie postępowania karnego, warun-

³¹ P. Stępnia, *Wokół kontrowersji w definiowaniu probacji*, „Państwo i Prawo” 2009, nr 12, s. 48 i n.

³² A. Marek, *Pojęcie i formy probacji...*, *op. cit.*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i środki karne...*, *op. cit.*, s. 935.

³³ *Ibidem*, s. 937.

³⁴ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. Nr 88, poz. 553).

kowe zawieszenie wykonania kary oraz warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary. Warto zaznaczyć, iż ustawodawca polski nie stosuje względem wymienionych środków określenia „środki probacyjne”, wskazując jedynie, iż są to „środki związane z poddaniem sprawcy próbie”. Takie rozwiązanie skłania do postawienia pytania o charakter środków związanych z poddaniem sprawcy próbie: czy zdefiniowane w Rozdziale VIII Kodeksu karnego środki mają w istocie charakter probacyjny, czy też nie?

Jak sygnalizowano, w literaturze przedmiotu wypracowano katalog warunków, które spełniać musi środek probacyjny. Jednocześnie, w dotychczasowych rozważaniach wskazano, iż zakres znaczeniowy pojęcia „środek probacyjny” jest szerszy (niż probacji *sensu stricto*) – środkami probacyjnymi są bowiem środki, które zakładają, iż sprawca zostanie poddany próbie, bez konieczności stosowania obligatoryjnego dozoru (a jedynie z możliwością wykorzystania takiego rozwiązania). Ponadto, w doktrynie wskazuje się, że „nie wszystkie środki polegające na poddaniu sprawcy próbie są (...) środkami probacyjnymi; (środkami probacyjnymi są – dop. K.W.-R.) jedynie te, które stanowią formę reakcji na popełnione przestępstwo”³⁵. Uwzględniając powyższe – przyjąć należy, iż na gruncie obowiązującego Kodeksu karnego, charakter probacyjny posiadają dwa środki związane z poddaniem sprawcy próbie, tj. warunkowe umorzenie postępowania oraz warunkowe zawieszenie wykonania kary. Wątpliwości wywołuje z kolei klasyfikacja warunkowego przedterminowego zwolnienia z reszty kary pozbawienia wolności jako środka probacyjnego³⁶.

Doktryna nie prezentuje jednolitego stanowiska w zakresie oceny charakteru warunkowego przedterminowego zwolnienia. W literaturze przedmiotu obecny jest pogląd wskazujący, iż – z uwagi na wyznaczone przez ustawodawcę warunki stosowania tej instytucji (m.in. wymóg pozytywnej prognozy kryminologicznej, wyznaczenie okresu próby oraz obowiązków próby, możliwość/konieczność stosowania dozoru) – ma ona charakter środka probacyjnego³⁷. Klasyfikację taką podważa z kolei J. Lachowski, trafnie podnosząc, iż „analiza genezy probacji pozwala dojść do wniosku, że nie można jej utożsamiać z instytucją warunkowego zwolnienia”³⁸. Jak podkreśla przywołany Autor, choć system probacji nie jest systemem jednolitym (wypracowano bowiem różne jego odmiany, np. model anglo-amerykański, francusko-belgijski, czy norwesko-duńsko-holenderski), w żadnej swojej postaci instytucja ta nie obejmuje warunkowego zwolnienia – probacja jest bowiem „zawsze formą reakcji na przestępstwo i ma zastosowanie na etapie orzekania w kwestii odpowiedzialności karnej, a nie dopiero na etapie wykonywania kary”³⁹. Warunkowe przedterminowe zwolnienie z reszty kary pozbawienia wolności korzysta co prawda z elementów o cha-

³⁵ A. Marek, *Pojęcie i formy probacji...*, *op. cit.*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i środki karne...*, *op. cit.*, s. 937.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ *Ibidem*, s. 936.

³⁸ J. Lachowski, *Instytucja warunkowego przedterminowego zwolnienia*, „Państwo i Prawo” 2008, nr 2, s. 111.

³⁹ *Ibidem*, s. 113.

rakterze probacyjnym (np. okres próby, obowiązki próby), ale zastosowanie tej konstrukcji może mieć miejsce tylko wówczas, gdy kwestie winy sprawcy i kary za czyn, który popełnił zostały już rozstrzygnięte w prawomocnym wyroku skazującym⁴⁰. Stąd też należy przyjąć, że warunkowe przedterminowe zwolnienie stanowi swoisty środek polityki karnej i penitencjarnej, który posługuje się elementami probacyjnymi, nie będąc jednak środkiem probacyjnym, a jedynie środkiem związanym z poddaniem sprawcy próbie⁴¹. Ta z kolei konstatacja skłania do postawienia tezy, iż pojęcia „środek probacyjny” oraz „środek związany z poddaniem sprawcy próbie” nie są pojęciami tożsamymi, choć nierzadko w literaturze przedmiotu występuje zrównywanie zakresu znaczeniowego obu tych terminów⁴².

3. Warunkowe zawieszenie wykonania kary w ujęciu obowiązującego Kodeksu karnego oraz praktyki orzeczniczej sądów polskich

Jak już sygnalizowano, unormowania dotyczące warunkowego zawieszenia wykonania karny, zawarte zostały w rozdziale VIII obowiązującego Kodeksu karnego (art. 69-76 k.k.). W porównaniu z uregulowaniem przedmiotowej instytucji w Kodeksie karnym z roku 1969, ustawodawca polski, w znacznym stopniu poszerzył zakres zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary, dopuszczając możliwość zawieszania wykonania kar nieizolacyjnych⁴³ – tj. kary ograniczenia wolności oraz kary grzywny. Drugą istotną zmianą – w stosunku do regulacji obowiązującej w k.k. z 1969 r. – stało się dopuszczenie stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary, którą orzeczono sprawcy działającemu w warunkach recydywy, z tym zastrzeżeniem, iż w odniesieniu do sprawców działających w okolicznościach określonych w art. 64 § 2 k.k., zastosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary może mieć miejsce tylko wtedy, gdy jest to uzasadnione szczególnymi okolicznościami⁴⁴.

Należy podkreślić, iż zawarte w art. 69-76 k.k. rozwiązania mają charakter ogólny, normują bowiem generalny zakres oraz podstawowe warunki zastosowania przedmiotowej instytucji. Polskie ustawodawstwo prawno-karne przewi-

⁴⁰ *Ibidem*, s. 114.

⁴¹ A. Marek, *Pojęcie i formy probacji...*, *op. cit.*, [w:] M. Melezini (red.), *Kary i środki karne...*, *op. cit.*, s. 937.

⁴² Takie równanie zakresów znaczeniowych stosuje m.in. L. Pohl, który stwierdza, iż „Środkami probacyjnymi, tj. środkami związanymi z poddaniem sprawcy próbie, są w polskim prawie karnym trzy następujące środki: 1) warunkowe umorzenie postępowania karnego, 2) warunkowe zawieszenie wykonania kary; 3) warunkowe przedterminowe zwolnienie z odbycia reszty kary” – zob. L. Pohl, *Prawo karne. Wykład części ogólnej*, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 411.

⁴³ Szerzej na ten temat – w dalszej części niniejszego opracowania.

⁴⁴ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz do art. 1-116 k.k.*, t. I, wyd. 4, Warszawa 2012, s. 943.

duje jednak także inne, szczegółowe rozwiązania wskazujące na odmienne przesłanki umożliwiające zastosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary. Tytułem przykładu, wskazać należy na regulacje zawarte w art. 60 § 3-5 k.k., które kwalifikują do zawieszenia także kary pozbawienia wolności wymierzone do lat 5 względem sprawcy, który nie korzystając ze statusu świadka koronnego, podejmuje współpracę z organami ścigania i ujawnia informacje odnoszące się do innych współdziałających w popełnieniu przestępstwa oraz informacje, wcześniej nieznanie organowi ścigania, a dotyczące innego poważnego przestępstwa. Przyjęta konstrukcja ma na celu „uzupełnienie ogólnych przepisów dotyczących warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności przez danie możliwości stosowania tej instytucji także wobec wskazanych sprawców skazanych na karę powyżej 2 lat do 5 lat pozbawienia wolności”⁴⁵. Oprócz wyżej wymienionych, odmienne zasady stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary przewidują także inne regulacje prawnokarne, m.in. unormowania zawarte w art. 343 § 2 pkt 2 Kodeksu postępowania karnego w przypadku konsensualnego zakończenia postępowania karnego w oparciu o art. 335 § 1 k.p.k, na mocy których, jak wskazuje A. Zoll, „przepis procesowy uniezależnia stosowanie warunkowego zawieszenia od przesłanek materialnoprawnych określonych w art. 69 § 1-3 k.k.”⁴⁶. Z uwagi na ramy opracowania, przepisy modyfikujące ogólne warunki stosowania przedmiotowej instytucji nie będą stanowić przedmiotu szczegółowej analizy.

Przyjęte w art. 69 Kodeksu karnego unormowanie pozwala na stwierdzenie, że polski „ustawodawca nie ogranicza stosowania warunkowego zawieszenia poprzez zawężenie katalogu przestępstw według kryterium strony podmiotowej”, co oznacza, że warunkowe zawieszenie może mieć miejsce zarówno w odniesieniu do kar orzekanych za przestępstwa umyślne, jak i nieumyślne⁴⁷. W odniesieniu zaś do zdefiniowanych w art. 69 k.k. przesłanek warunkujących dopuszczalność stosowania omawianej instytucji, w doktrynie zwraca się uwagę na to, iż mają one charakter zróżnicowany, wyodrębnić bowiem można przesłanki związane z rodzajem i wysokością orzeczonej kary, czy też przesłanki powiązane z osobą sprawcy⁴⁸. W literaturze przedmiotu dość wyraźnie zarysowany jest także podział przesłanek na „ogólne” oraz „szczegółowe”. Do pierwszej z wymienionych grup zalicza się przesłankę „osiągnięcia celów kary”, zgodnie z którą warunkowe zawieszenie wykonania kary może być zastosowane, jeśli będzie to wystarczające dla osiągnięcia wobec sprawcy celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa⁴⁹. Ocena tej kwestii należy do organu orzekającego w przedmiocie zastosowania omawianego środka.

⁴⁵ S. Hypś, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2014, s. 382.

⁴⁶ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 943-944.

⁴⁷ G. Łabuda, [w:] J. Giezek (red. nauk.), *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, wyd. 2, Warszawa 2012, s. 489.

⁴⁸ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 946.

⁴⁹ S. Hypś, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 382.

W doktrynie wskazuje się, że znaczenie przesłanki „osiągnięcia celów kary” wyraża się w tym, iż zastosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary musi – przez sam fakt zagrożenia wykonania zawieszony kary – wywołać u sprawcy obawę przed poniesieniem dolegliwości zawartej w tej zawieszony karze, jednocześnie zaś – winno odstraszyć go przed popełnieniem innego przestępstwa. Na gruncie omawianej przesłanki istotne jest także to, iż samo zawieszenie wykonania kary ma uniemożliwić sprawcy dalsze popełnianie czynów zabronionych (z uwagi na pewną kontrolę nad sprawcą w okresie próby oraz nałożone na niego obowiązki próby), jak również winno pozytywnie wpływać nad jego postawę i stosunek do szanowanych powszechnie wartości, dóbr oraz zasad⁵⁰.

„Uzupełnieniem ogólnej przesłanki realizacji celów kary przy jej warunkowym zawieszeniu są przesłanki szczegółowe o charakterze indywidualnym, które mają zracjonalizować i uzasadnić sądowi możliwość zastosowania tego środka (...)”⁵¹. W doktrynie wskazuje się, iż warunkowe zawieszenie wykonania kary ma przede wszystkim charakter indywidualnoprzewencyjny, a w orzekaniu tego środka niezwykle istotną rolę odgrywa prognoza kryminologiczna w zakresie realizacji indywidualnoprzewencyjnych celów kary⁵².

Jak wskazuje B. Hołyst, na prognozowanie (w ujęciu generalnym) składa się szereg czynności ukierunkowanych na pozyskanie informacji o przyszłym przebiegu zjawisk. Prognozowanie powiązane jest ze zmienną czasu, a podjęte w jego ramach czynności obejmować powinny: wyznaczenie celu, zgromadzenie informacji wyjściowych, zdefiniowanie ograniczeń, wybór oraz wykorzystanie adekwatnych metod, jak również ocenę prawdopodobieństwa samego sądu⁵³.

Decyzja w przedmiocie zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary musi opierać się na prognozie kryminologicznej⁵⁴. Warunkiem zastosowania przedmiotowego środka jest jednak **pozytywna** (podkreśl. K.W.-R.) prognoza kryminologiczna, której istota zawiera się w przekonaniu sądu, iż sprawca, pomimo niewykonania kary, będzie przestrzegał porządku prawnego, a w szczególności nie popełni ponownie przestępstwa. „Prognoza ta ma się opierać na ocenie właściwości i warunków osobistych sprawcy, jego dotychczasowego sposobu życia oraz zachowania się po popełnieniu przestępstwa (art. 69 § 2 k.k.), co implikuje zbieranie odpowiednich danych osobopoznawczych w toku postępowania karnego (art. 214 § 1 k.p.k.)”⁵⁵. Jak zauważa A. Zoll,

⁵⁰ *Ibidem*, s. 382.

⁵¹ *Ibidem*, s. 383.

⁵² *Ibidem*.

⁵³ B. Hołyst, *Podstany i zakres indywidualnej prognozy kryminologicznej*, „Probacja” 2013, nr 1, s. 5.

⁵⁴ *Ibidem*, s. 26.

⁵⁵ J. Lachowski, A. Marek, *Prawo karne. Zarys problematyki*, wyd. 2, Warszawa 2013, s. 199; art. 214 § 1 k.p.k. stanowi: „W razie potrzeby, a w szczególności, gdy niezbędne jest ustalenie danych co do właściwości i warunków osobistych oraz dotychczasowego sposobu życia oskarżonego, sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator, zarządza w stosunku do oskarżonego przeprowadzenie wywiadu środowiskowego przez kuratora sądowego lub inny podmiot uprawniony na podstawie odrębnych przepisów, a w szczególności uzasadnionych wypadkach przez Policję”.

stawiając prognozę kryminologiczną, sąd uwzględni także możliwości oddziaływania na sprawcę podczas okresu próby, jednakże sam okres próby powinien być tak ukształtowany, by nie ograniczać celów kary, które mają zostać osiągnięte względem sprawcy, jedynie do zapobiegnięcia powrotowi do przestępstwa⁵⁶.

Szczególną uwagę zwrócić należy na wyodrębnioną w art. 69 § 2 k.k. przesłankę „zachowania się sprawcy po popełnieniu przestępstwa”. W literaturze przedmiotu oraz orzecznictwie wskazuje się, iż w odniesieniu do tej przesłanki istotne znaczenie mają czynności powzięte przez sprawcę, z których wynika, iż wykazuje on żal z powodu popełnienia czynu zabronionego, dąży do naprawienia szkody wyrządzonej przestępstwem lub też w inny sposób chce zadośćuczynić pokrzywdzonemu szkody, których ten doznał na skutek popełnionego przez sprawcę czynu zabronionego⁵⁷. Jak trafnie wskazał Sąd Apelacyjny w Katowicach w wyroku z dnia 3 marca 1999 r. (II AKa 14/99) „(...) nie sama dotychczasowa niekaralność czy dobra opinia, ale i sposób popełnienia przestępstwa oraz zachowanie po dokonaniu go, a zwłaszcza (stosunek) do wyrządzonych krzywd, stanowią przesłanki decyzji co do warunkowego zawieszenia wykonania kary”⁵⁸. Warto podkreślić, iż wymieniona w przywołanym orzeczeniu dotychczasowa niekaralność sprawcy, podobnie zresztą jak i ewentualna uprzednia karalność, nie stanowią warunków przesądzających jednoznacznie o pozytywnej bądź negatywnej prognozie kryminologicznej. Okoliczności takie, jak dotychczasowa karalność sprawcy (w tym za przestępstwo umyślne), a także popełnienie przez sprawcę nowego czynu zabronionego w warunkach recydywy stypizowanej w art. 64 § 1 k.k., nie przekreślają możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary, obligują jednak sąd do rozważenia, czy cele kary zostaną faktycznie osiągnięte w sytuacji, gdy organ orzekający zdecydował się na wymierzenie kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania⁵⁹.

W literaturze obecny jest pogląd, iż „w zasadzie nie ma podstaw do formułowania pozytywnej prognozy kryminologicznej dla sprawcy, który jest recydywistą, zwłaszcza wielokrotnym (...); dlatego warunkowe zawieszenie wobec takich sprawców może być czymś zupełnie wyjątkowym”⁶⁰. Można, jak się wydaje, przyjąć, iż w podobny sposób sytuację sprawcy – recydywisty wielokrotnego, ocenia polski ustawodawca, o czym świadczy unormowanie zawarte w art. 69 § 2 k.k. („Zawieszenia wykonania kary nie stosuje się do sprawcy określonego w art. 64 § 2, chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami (...)), które co do zasady wyłącza możliwość zastosowania tego środka związanego z poddaniem sprawcy próbie względem recydywisty wielokrotnego, choć wyłączenie to ma charakter względny, o czym świadczy zwrot „chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi oko-

⁵⁶ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 948-949.

⁵⁷ *Ibidem*, s. 949.

⁵⁸ *Ibidem*.

⁵⁹ *Ibidem*.

⁶⁰ T. Bojarski, [w:] T. Bojarski (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 6, Warszawa 2013, s. 202.

licznościami”. Warto podkreślić, że poprzez regułę wyrażoną w art. 65 k.k., wskazane wyżej ograniczenia w zakresie stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary, mają także zastosowanie wobec sprawcy, który z popełnienia przestępstwa uczynił sobie stałe źródło dochodu lub popełnia przestępstwo działając w zorganizowanej grupie albo związku mających na celu popełnienie przestępstwa, a także wobec sprawcy przestępstwa o charakterze terrorystycznym oraz sprawcy przestępstwa stypizowanego w art. 258 k.k.

Przywołane wyżej unormowania, zawężające istotnie możliwość stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary wobec sprawców popełniających w zasadzie poważne przestępstwa, pozostają spójne z regulacją zawartą w art. 69 § 1 k.k., wskazującą w sposób ogólny, wykonanie których kar może zostać zawieszona. Zgodnie z przyjętym unormowaniem, karami kwalifikującymi się do zawieszenia są: kara pozbawienia wolności, orzeczona w wymiarze nieprzekraczającym 2 lat, kara ograniczenia wolności oraz kara grzywny, orzeczona jako kara samoistna. Jak wskazuje A. Zoll, przewidziane przez ustawodawcę granice wymierzonej kary dotyczą jedynie kary pozbawienia wolności; w odniesieniu do pozostałych kar – mogą być one orzeczone w wysokościach maksymalnych i nadal będzie możliwe warunkowe zawieszenie ich wykonania⁶¹.

Zgodnie z treścią unormowania zawartego w art. 69 § 4 k.k., ustawodawca wyłączył możliwość zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności lub grzywny orzeczonej sprawcy występku o charakterze chuligańskim. W przypadku, gdy sprawcy tego rodzaju występku wymierzono karę pozbawienia wolności, jej wykonanie może być zawieszona, ale tylko w szczególnie uzasadnionych wypadkach.

Z treści przywołanej regulacji wynika, iż polski ustawodawca wprowadził szczególne obostrzenia w zakresie możliwości stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary względem sprawcy występku o charakterze chuligańskim, tj. występku polegającego na umyślnym zamachu na zdrowie, na wolność, na cześć lub nietykalność cielesną, na bezpieczeństwo powszechne, na działalność instytucji państwowych lub samorządu terytorialnego, na porządek publiczny, albo na umyślnym niszczeniu, uszkodzeniu lub czynieniu niezdatną do użytku cudzej rzeczy, jeżeli sprawca działa publicznie i bez powodu albo z oczywiste błahego powodu, okazując przez to rażące lekceważenie porządku prawnego. W literaturze wskazuje się, iż wprowadzone rozwiązanie może nasuwać wątpliwości w zakresie kryminalno-politycznej oceny zasadności omawianych regulacji. Należy bowiem podkreślić, iż przyjęty w kodeksie karnym model postępowania ze sprawcami występków chuligańskich w odniesieniu do możliwości stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary zdecydowanie surowiej traktuje tę kategorię sprawców, w porównaniu z innymi, m.in. recydywistami, czy nawet mutlirecydywistami. Jak wskazuje G. Łabuda „(...) o ile w przypadku sprawców występków o charakterze chuligańskim stosowanie (...) (warunko-

⁶¹ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 947.

wego zawieszenia wykonania kary – dop. K.W.-R.) zostało już to zakazane, już to poważnie ograniczone, o tyle w przypadku sprawców znacznie groźniejszych dla społeczeństwa – multirecydywistów – a także w przypadku sprawców przestępstw o znacznie wyższym natężeniu bezprawia stosowanie warunkowego zawieszenia jest dopuszczalne w znacznie szerszym zakresie (można stosować warunkowe zawieszenie kary grzywny i ograniczenia wolności, jak również kary pozbawienia wolności – o ile zachodzi wyjątkowy przypadek)⁶². Warto również zaznaczyć, iż w oparciu o obowiązujące regulacje dotyczące możliwości stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary, ustawodawca polski łagodniej traktuje także sprawców popełniających przestępstwa w warunkach wskazanych w art. 64 § 1 k.k. („recydywa zwykła”) – wobec tej kategorii sprawców nie wprowadzono bowiem żadnych obostrzeń w zakresie możliwości zastosowania omawianego środka (rozstrzygające znaczenie przypisano zatem pozytywnej prognozie kryminologicznej)⁶³. Wydaje się, że istniejące na gruncie obowiązującego stanu prawnego zróżnicowanie w zakresie traktowania sprawców występów chuligańskich, recydywistów oraz multirecydywistów (i przez odesłanie – także sprawców działających w warunkach art. 65 k.k.) razi pewną niespójnością, jednocześnie zaś powoduje ważne konsekwencje na gruncie polityki karania wymienionych kategorii sprawców. Aktualnie przyjęte rozwiązanie wymaga zatem zmiany (o czym w dalszej części niniejszego pracowania).

Zawieszenie wykonania kary następuje na okres próby, który, zgodnie z treścią regulacji zawartej w art. 70 § 1 k.k., wynosi od 2 do 5 lat w przypadku, gdy zawieszona zostaje wykonanie kary pozbawienia wolności oraz od roku do lat 3 – gdy zawieszenie wykonania kary dotyczy orzeczonej grzywny lub kary ograniczenia wolności. Te generalnie zdefiniowane reguły doznają określonych modyfikacji w sytuacji, gdy kara, której wykonanie ma być zawieszona, orzeczona została sprawcy młodocianemu lub sprawcy, który popełnił przestępstwo w warunkach stypizowanych w art. 64 § 2 k.k. Zgodnie z unormowaniem przyjętym w art. 70 § 2 k.k. – względem tych kategorii sprawców okres próby przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary, wynosi od 3 do 5 lat.

Organ orzekający w przedmiocie warunkowego zawieszenia wykonania kary, wyznacza długość okresu próby według własnego uznania, pozostaje jednak związany granicami ustawowymi określonymi w tym zakresie przez ustawodawcę. Trafnie wskazuje A. Zoll, iż przy ustalaniu długości okresu próby, organ orzekający powinien wziąć pod uwagę przede wszystkim stopień pewności prognozy kryminologicznej; im bardziej jest ona korzystna i pewna, tym mocniej powinna wywierać wpływ na długość okresu próby (przypuszczalnie odpowiednio go skracając)⁶⁴. Okres próby powinien być także wyznaczony w taki sposób, by sprawca miał możliwość wywiązania się z ciążących na nim

⁶² G. Łabuda, [w:] J. Giezek (red. nauk.), *Kodeks karny. Część ogólna...*, op. cit., s. 492.

⁶³ *Ibidem*, s. 492.

⁶⁴ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, op. cit., s. 953.

obowiązków próby⁶⁵. Decyzję w przedmiocie ich nałożenia podejmuje sąd, a podstawę prawną stanowi w tym zakresie art. 72 k.k. Zgodnie z regulacją zawartą w przywołanym przepisie, zawieszając wykonanie kary, sąd może zobowiązać skazanego do realizacji tzw. obowiązku (obowiązków) próby, przy czym katalog możliwych do nałożenia na sprawcę obowiązków ma charakter otwarty, co pozostawia sądowi dużą swobodę w zakresie kształtowania okresu próby. Bez wątpienia, każdorazowe obciążenie sprawcy jakimkolwiek obowiązkiem próby winno mieć na uwadze realizację najważniejszego celu warunkowego zawieszenia wykonania kary, którym jest zapobieżenie popełnieniu ponownego przestępstwa w przyszłości⁶⁶. Warto już w tym miejscu zaznaczyć, iż „sąd może nałożone na sprawcę obowiązki w czasie trwania próby zmienić – poszerzając lub zawężając ich zakres, znosząc jedno lub dodając inne, stosowanie do potrzeb związanych z oddziaływaniem resocjalizacyjnym i wychowawczym na sprawcę”⁶⁷.

Jak już sygnalizowano, ustawodawca polski wskazał jedynie przykładowe obowiązki, które mogą być nałożone na skazanego w okresie próby. Uwzględniając katalog przedstawiony w art. 72 k.k., sąd może zobowiązać skazanego do: informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby, przeproszenia pokrzywdzonego, wykonywania ciężącego na nim obowiązku lożenia na utrzymanie innej osoby, wykonywania pracy zarobkowej, do nauki lub przygotowania się do zawodu, powstrzymania się od nadużywania alkoholu lub używania innych środków odurzających, poddania się leczeniu, w szczególności odwykowemu lub rehabilitacyjnemu, albo oddziaływaniom terapeutycznym, uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, powstrzymania się od kontaktowania się z pokrzywdzonym lub innymi osobami w określony sposób lub zbliżania się do pokrzywdzonego lub innych osób, opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, jak również do każdego innego stosownego postępowania w okresie próby, jeżeli może to zapobiec popełnieniu ponownie przestępstwa. Ponadto, sąd może zobowiązać skazanego do naprawienia szkody w całości lub w części, chyba że orzekł już środek karny wymieniony w art. 39 pkt 5 k.k. (tj. obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę), bądź też może zobligować sprawcę do uiszczenia świadczenia wymienionego w art. 39 pkt 7 k.k., tj. świadczenia pieniężnego.

Przyjęte na gruncie obowiązującego Kodeksu karnego rozwiązanie zakłada fakultatywność w zakresie nakładania na skazanego obowiązków próby. Oznacza to, iż sąd nie jest zobligowany do nałożenia na sprawcę jakiegokolwiek obowiązku, a więc możliwa jest sytuacja, w której w okresie próby sprawca, któ-

⁶⁵ *Ibidem*, s. 953.

⁶⁶ *Ibidem*, s. 961.

⁶⁷ M. Budyn-Kulik, [w:] M. Mozgawa (red. nauk.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2013, s. 192.

remu zawieszono wykonanie orzeczonej kary (grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności) nie będzie realizował żadnego obowiązku próby. Ponadto, wskazać należy, iż co do zasady fakultatywny charakter ma także przewidziana przy warunkowym zawieszeniu wykonania kary instytucja dozoru⁶⁸, zgodnie bowiem z regulacją zawartą w art. 73 § 1 k.k., „zawieszając wykonanie kary pozbawienia wolności, sąd **może** (podkreśl. K.W.-R.) w okresie próby oddać skazanego pod dozór kuratora lub osoby godnej zaufania, stowarzyszenia, instytucji albo organizacji społecznej, do której działalności należy troska o wychowanie, zapobieganie demoralizacji lub pomoc skazanym”. Fakultatywny charakter obu przywołanych rozwiązań sprawia, iż w oparciu o obowiązujące przepisy, możliwe staje się orzeczenie warunkowego zawieszenia wykonania kary w tzw. wariacie prostym oraz „probacyjnym”. Pierwsza z wymienionych postaci – „zawieszenie proste” – ma miejsce wtedy, gdy „zawieszeniu wykonania kary (...) nie towarzyszy żadna inna kara ani też konieczność podporządkowania się jakimkolwiek innym rygorom aniżeli te, które ciążyą na nim z mocy przepisów ustawy traktujących o przesłankach jej odwołania. Oznacza to jednocześnie, że żaden organ lub inny podmiot działający na podstawie ustawy albo polecenia sądu wydawanego na podstawie ustawy bezpośrednio nie kontroluje, ani też w jakikolwiek inny sposób nie ingeruje w okresie próby w postępowanie osoby warunkowo skazanej”⁶⁹. Drugi z wymienionych wariantów, realizowany jest w sytuacji, gdy sąd nakłada na sprawcę obowiązek (obowiązki) próby i/lub oddaje skazanego pod dozór kuratora (względnie – innego uprawnionego podmiotu).

Przedstawione dotychczas rozważania skłaniają do oceny, iż przyjęty na gruncie obowiązującego Kodeksu karnego model unormowania przedmiotowej instytucji, w zakresie, w jakim dopuszcza on możliwość tzw. zawieszenia prostego, winien ulec zmianie. Jak już wskazano, elementem niezwykle ważnym dla prawidłowej realizacji idei środka probacyjnego jest dozór. Istotne znaczenie ma także okres próby, zwłaszcza, jeśli wiąże się on z nałożeniem na sprawcę określonych obowiązków próby, których realizacja (bądź jej brak) odzwierciedli, czy skazany właściwie wykorzystuje okres próby do kształtowania w sobie postawy poszanowania prawa oraz zasad współżycia społecznego. Pozostawiona w obowiązującym Kodeksie karnym możliwość „prostego” zawieszenia wykonania kary sprawia, iż zachowanie skazanego w toku próby pozostaje poza kontrolą, co trudno zaakceptować, biorąc pod uwagę, iż „jedną z podstawowych funkcji okresu próby jest (właśnie – dop. K.W.-R.) kontrola nad zachowaniem skazanego”⁷⁰. Trafnie wskazuje A. Zoll, iż wolność skazanego w okresie

⁶⁸ Zgodnie z unormowaniem zawartym w art. 73 § 2 k.k., obligatoryjne oddanie sprawy pod dozór przewidziane zostało jedynie względem trzech kategorii sprawców: młodocianego sprawcy przestępstwa umyślnego, sprawcy określonego w art. 64 § 2, a także wobec sprawcy przestępstwa popełnionego w związku z zaburzeniami preferencji seksualnych.

⁶⁹ J. Skupiński, *Warunkowe skazanie w prawie polskim na tle porównawczym*, Warszawa 1992, s. 276-277.

⁷⁰ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 962.

próby jest z założenia wolnością kontrolowaną, a kontrolna funkcja okresu próby może być spełniona tylko wtedy, gdy organ orzekający będzie dysponował ścisłą informacją na temat zachowania się skazanego w toku próby, pozyskaną albo bezpośrednio od niego samego, albo też od wskazanego kuratora⁷¹. Wydaje się zatem, iż realizacja kontrolnej funkcji okresu próby w przypadku tzw. zawieszenia prostego, zwłaszcza takiego, w którym sąd ani nie oddaje skazanego pod dozór kuratora, ani też – nie nakłada na niego obowiązku zdefiniowanego w art. 72 § 1 pkt 1 (informowanie sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby) jest – jeśli nie całkiem niemożliwa, to znacznie utrudniona. Konstatacja ta skłania do refleksji tym bardziej, że orzekane w Polsce warunkowe zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności najczęściej przyjmują postać tzw. zawieszenia prostego⁷².

Tabela 1. Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary (dorośli prawomocnie skazani za czyn główny) – z uwzględnieniem podziału na warunkowe zawieszenie z dozorem oraz bez dozoru⁷³

Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary (prawomocnie skazani dorośli)	Ogółem	Z dozorem	Bez dozoru
Rok 2012	224.185	63.277	160.908
Rok 2011	239.076	66.909	172.167
Rok 2010	251.087	69.108	181.979
Rok 2009	243.974	68.645	175.329
Rok 2008	250.774	70.327	180.447

Cechą charakterystyczną środków związanych z poddaniem sprawcy próbie „jest ryzyko niepowodzenia tego sposobu reakcji prawnokarnej na czyn zakazany prawem”⁷⁴. W odniesieniu do omawianego środka, niepowodzenie wywołuje konsekwencję w postaci zarządzenia wykonania zawieszonyj uprzednio kary.

⁷¹ *Ibidem*, s. 962.

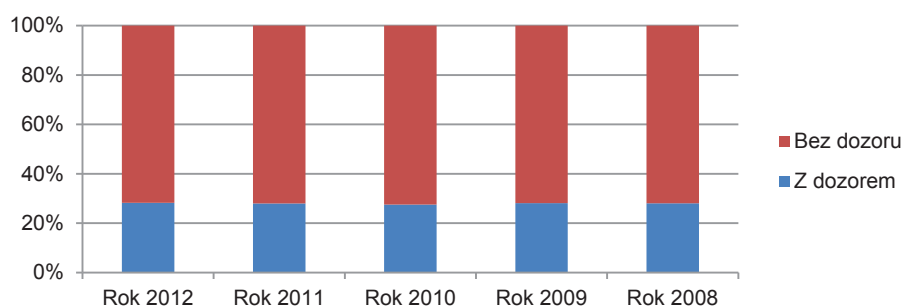
⁷² K. Krajewski, *Główne tendencje polityki karnej ostatnich dwudziestu lat*, [w:] J. Jakubowska-Hara, C. Nowak (red. nauk.), *Problemy aktualnej polityki karnej w Polsce na tle przełudnienia zakładów karnych*, Warszawa 2010, s. 39-40.

⁷³ Dane statystyczne zaczerpnięto z Bazy Statystycznej Ministerstwa Sprawiedliwości: *Dorośli – prawomocnie skazania według rodzajów przestępstw i wymiaru kary (czyn główny) w latach 2008-2012* (informacja statystyczna dostępna pod adresem: <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2674,2.html>).

⁷⁴ A. Nawój-Śleszyński, *Rola środków penalnych związanych z poddaniem sprawcy próbie w kształtowaniu rozmiarów populacji więziennej w Polsce*, „Probacja” 2014, nr 2, s. 11.

Bez wątpienia w instytucję warunkowego zawieszenia wykonania kary jest także wpisane pewne ryzyko niepowodzenia (choćby z uwagi na otwarte środowisko, w którym realizowany jest środek), „chodzi jednak o to, żeby margines tego ryzyka był minimalny, w przeciwnym razie system więzienny będzie zasilany przez osoby, wobec których środki związane z próbą stały się nieskuteczne”⁷⁵.

Wykres 1. Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary (dorośli prawomocnie skazani za czyn główny) – z uwzględnieniem podziału na warunkowe zawieszenie z dozorem oraz bez dozoru⁷⁶

Wprowadzenie na gruncie polskim instytucji związanych z poddaniem sprawy próbie, dokonywane w toku kolejnych nowelizacji modyfikacje tychże środków (m.in. wyrażające się w poszerzaniu kręgu osób, które mogą z nich korzystać) prowadzić miały do stworzenia nowoczesnego systemu reakcji prawnokarnej, oferującego alternatywę wobec kary bezwzględnego pozbawienia wolności⁷⁷. Z założenia bowiem środki związane z poddaniem sprawy próbie, w tym warunkowe zawieszenie wykonania kary, „posiadają potencjał pomniejszenia populacji więziennej”, a ich stosowanie winno przyczynić się do ograniczenia liczby osób, które zasilają szeregi tej populacji⁷⁸. Wydaje się jednak, iż na gruncie polskim idea ta (zwłaszcza w odniesieniu do warunkowego zawieszenia wykonania kary) nie była i nie jest w pełni realizowana.

Dane statystyczne ukazujące strukturę orzekanych kar wskazują, iż dominującą formę reakcji prawnokarnej na czyn zabroniony stanowi w Polsce kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

⁷⁵ *Ibidem*.

⁷⁶ Opracowanie własne na podstawie danych zaczerpniętych z Bazy Statystycznej Ministerstwa Sprawiedliwości: *Dorośli – prawomocne skazania według rodzajów przestępstw i wymiaru kary (czyn główny) w latach 2008-2012* (informacja statystyczna dostępna pod adresem: <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/opracowania-wieloletnie/download,2674,2.html>).

⁷⁷ *Ibidem*.

⁷⁸ *Ibidem*.

Tabela 2. Dorośli skazanie prawomocnie przez sądy powszechne za przestępstwa ścigane z oskarżenia publicznego (łącznie ze skazanymi za przestępstwa popełnione za granicą)⁷⁹

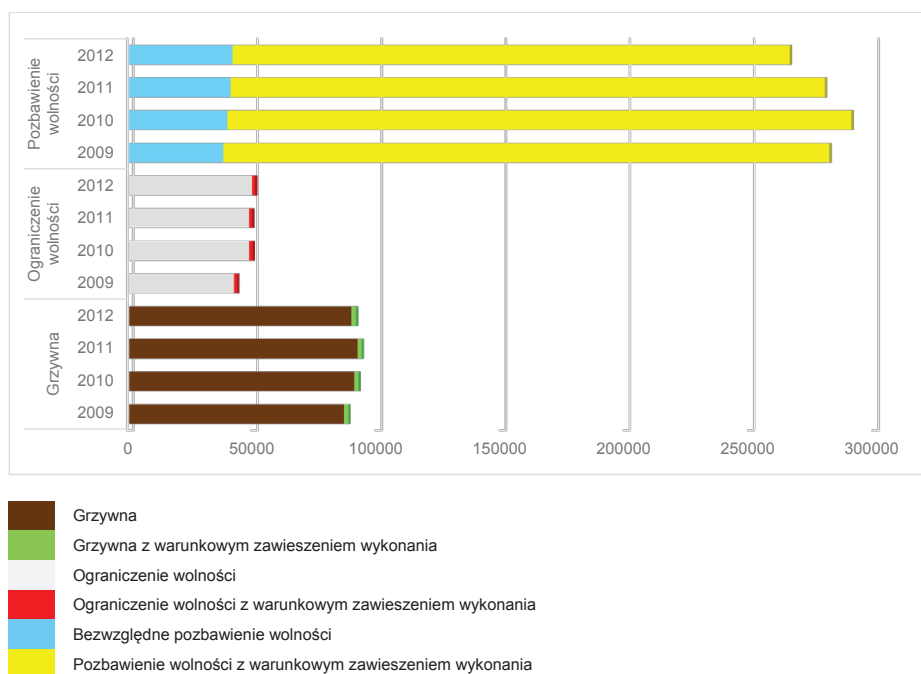
Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012
Ogółem, w tym:	415.272	432.891	423.464	408.107
Grzywna	88.236	92.329	93.571	91.296
W tym grzywna z warunkowym zawieszeniem wykonania kary	1637	1660	1580	1771
Ograniczenie wolności	43.524	49.692	49.611	50.730
W tym ograniczenie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary	1201	1332	1211	1272
Pozbawienie wolności	281.887	290.669	280.023	265.876
W tym pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary	243.974	251.087	239.076	224.185

W odniesieniu do pozostałych kar, których wykonanie może zostać zawieszona, na gruncie przywołanych danych statystycznych wskazać można, iż zastosowanie tego środka związanego z poddaniem sprawcy próbie ma znaczenie marginalne. W roku 2009 z orzeczonych ogółem 88.236 grzywnien, zawieszono wykonanie jedynie 1637 (1,85%), w roku 2010 – z orzeczonych 92.329 grzywnien – zawieszono wykonanie tylko 1668 (niespełna 1,8%), w roku 2011 odpowiednio – z orzeczonych 93.571 zawieszono 1580 (niespełna 1,7%), a w roku 2012 – z 91.296 orzeczonych grzywnien, zawieszono wykonanie 1771 (niespełna 2%). W niewielkim stopniu sądy polskie decydują się także na zawieszenie wykonania kary ograniczenia wolności. W odniesieniu do tej kary, udział procentowy kar zawieszonych kształtuje się następująco: w roku 2009 na 43.524 orzeczone kary ograniczenia wolności, zawieszono wykonanie 1201 (2,76%), w roku 2010 na 49.692 – zawieszono wykonanie 1332 (niespełna 2,7%), w roku

⁷⁹ Dane statystyczne zaczerpnięto z: Małego Rocznika Statystycznego Polski 2011, Warszawa 2011, s. 108-109, tekst dokumentu zaczerpnięto ze strony internetowej: http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_maly_rocznik_statystyczny_2011.pdf oraz z Małego Rocznika Statystycznego Polski 2014, Warszawa 2014, s. 106-107, tekst dokumentu zaczerpnięto ze strony internetowej: http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5515/1/15/1/maly_rocznik_statystyczny_2014.pdf.

2011 na orzeczonych 49.611 – zawieszono wykonanie 1211 (niespełna 2,5%), natomiast w roku 2012 – na 50.730 kar ograniczenia wolności, wykonanie zawieszono w 1272 przypadkach (2,5%).

Wykres 2. Udział procentowy poszczególnych kar w ogólnej strukturze kar orzeczonych w Polsce w latach 2009-2012 (z uwzględnieniem podziału na kary orzekane bez warunkowego zawieszenia ich wykonania oraz z warunkowym zawieszeniem ich wykonania)⁸⁰

Poszerzenie zakresu zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary, dopuszczające możliwość zawieszania wykonania kar nieizolacyjnych nastąpiło dopiero w Kodeksie karnym z roku 1997. Zaprezentowane dane statystyczne wskazują jednak, iż wprowadzone rozwiązanie nie znajduje szerszego zastosowania w praktyce. Warto w tym miejscu podkreślić, że już sama idea rozciągnięcia zakresu warunkowego zawieszenia wykonania kary na kary nieizolacyjne (a przede wszystkim – karę ograniczenia wolności) wywoływała kontrowersje. W doktrynie wskazywano bowiem, że o ile w odniesieniu do kary grzyw-

⁸⁰ Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych opublikowanych w Małym Roczniku Statystycznym Polski 2011, Warszawa 2011, s. 108-109, tekst dokumentu zaczerpnięto ze strony internetowej: http://stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/oz_maly_rocznik_statystyczny_2011.pdf oraz w Małym Roczniku Statystycznym Polski 2014, Warszawa 2014, s. 106-107, tekst dokumentu zaczerpnięto ze strony internetowej: http://stat.gov.pl/download/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5515/1/15/1/maly_rocznik_statystyczny_2014.pdf.

ny samoistnej – jej warunkowe zawieszanie można byłoby uzasadnić „dążeniem do unikania zastępczych kar pozbawienia wolności za nieuiszczone grzywny, zwłaszcza gdy na sprawcy ciążą inne zobowiązania natury majątkowej”⁸¹, o tyle w przypadku kary ograniczenia wolności jej zawieszanie było kwestionowane z uwagi na i tak już probacyjny charakter samej kary (skoro skazanego na karę ograniczenia wolności można oddać pod dozór, jak również można na niego nałożyć wybrane obowiązki)⁸². Marginalne wykorzystanie omówionych rozwiązań skłania do zastanowienia, czy unormowania przewidujące możliwość zawieszenia wykonania kar nieizolacyjnych powinny pozostać w Kodeksie karnym, czy też ustawodawca winien zrezygnować z tej opcji⁸³.

Analiza struktury kar orzekanych w Polsce nie pozostawia wątpliwości co do tego, iż zdecydowanie nadreprezentowaną formą reakcji prawnokarnej na czyn zabroniony stała się kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Jak już sygnalizowano, środki związane z poddaniem sprawcy próbie (w tym warunkowe zawieszenie wykonania kary) wprowadzono do obowiązującego systemu prawa z założeniem, iż stanowić mogą one atrakcyjną alternatywę wobec bezwzględnie pozbawienia wolności, a ich efektywne i racjonalne wykorzystanie może wydatnie ograniczyć populację więzienną. Biorąc pod uwagę powyższe założenia, warto postawić pytanie: czy w odniesieniu do warunkowego zawieszenia wykonania kary cele te w istocie osiągnięto?

Jak trafnie wskazuje A. Nawój-Śleszyński, należy przyjąć, iż adekwatnym miernikiem efektywności warunkowego zawieszenia wykonania kary staje się przede wszystkim ocena tego środka z perspektywy liczby niepowodzeń jego wykonania, przyjmujących postać zarządzenia wykonania kary uprzednio zawieszanej⁸⁴. W obowiązującym Kodeksie karnym problematykę zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszanej normuje art. 75 k.k., przy czym wskazać należy, iż w § 1 i 1a przywołanego artykułu ujęto podstawy tzw. zarządzenia bezwzględnie obligatoryjnego, w § 2 i 3 – zdefiniowano podstawy tzw. zarządzenia fakultatywnego, natomiast w § 2a – wskazano podstawę tzw. zarządzenia względnie obligatoryjnego⁸⁵.

W literaturze wskazuje się, iż podstawową, a jednocześnie najczęściej stosowaną podstawą zobowiązującą do zarządzenia wykonania kary jest popelnienie przez skazanego w okresie próby podobnego przestępstwa umyślnego, za które

⁸¹ A. Marek, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 5, Warszawa 2010, s. 229.

⁸² Szerzej na ten temat: J. Skupiński, [w:] M. Melezini (red.), *op. cit.*, s. 1051; A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), s. 943; A. Marek, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 229.

⁸³ Szersze omówienie poruszony kwestii nastąpi w części opracowania poświęconej analizie rozwiązań zawartych w nowelizacji Kodeksu karnego.

⁸⁴ A. Nawój-Śleszyński, *Rola środków penalnych związanych...*, *op. cit.*, s. 15-16.

⁸⁵ J. Skupiński, [w:] R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 9, Seria: Beck Online Komentarze; komentarz do art. 75 k.k. – treść Komentarza zaczerpnięto z Systemu Informacji Prawnej Legalis, tekst dostępny pod adresem: <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zoge4tkmbwga4dsnroobqxlrshe4dsma> [dostęp: 27.10.2014].

orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności⁸⁶. Zgodnie z regułą wyrażoną w art. 75 § 1 k.k. „sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności”⁸⁷. Należy w tym miejscu zaznaczyć, iż w doktrynie istnieje spór, co do tego, czy w przywołanej regulacji chodzi o wypełnienie przez sprawcę przestępstwa powszechnego, czy też obejmuje ona także te sytuacje, gdy sprawca popełnia przestępstwo karnoskarbowe. Jak wskazuje J. Skupiński, czy A. Zoll, zwrot „przestępstwo” należy w analizowanym unormowaniu interpretować szerzej, włączając w zakres tego terminu, oprócz przestępstwa powszechnego, także przestępstwa karnoskarbowe; nie brak jednak opinii kwestionujących trafność takiego rozstrzygnięcia⁸⁸. Dalsze wątpliwości interpretacyjne wywołuje posłużenie się przez legislatora sformułowaniem „orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności” – zapis ten nie rozstrzyga bowiem w sposób jednoznaczny, czy chodzi jedynie o prawomocne skazanie na karę bezwzględnej pozbawienia wolności, czy też zarządzenie wykonania kary staje się obligatoryjne także w przypadku prawomocnego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności, ale z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Także w tej kwestii doktryna nie jest jednomyślna, można jednak – jak się wydaje – wskazać, iż stosunkowo powszechny stał się pogląd uwzględniający obie postaci skazania – zarówno na karę bezwzględną, jak i taką, której wykonanie warunkowo zawieszono⁸⁹. Z całą pewnością wątpliwości interpretacyjne, jakie zaktualizowały się na gruncie treści analizowanego przepisu, podważyły gwarancyjny charakter norm prawnokarnych, stworzyły bowiem stan niepewności co do zakresu stosowania przepisu prawnokarnego, statuującego – co warto podkreślić – zobowiązanie dla organu orzekającego w przedmiocie zarządzenia wykonania kary pierwotnie zawieszanej. Pewne zmiany w przedmiotowej kwestii zainicjował wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2013 r. (Sygn. Akt SK 9/10), na łamach którego stwierdzono, iż art. 75 § 1 k.k. „w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości odstąpienia przez sąd od zarządzenia wykonania kary w sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli przemawiają za tym szczególne względy, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”⁹⁰. Zgodnie z rozstrzygnięciem Trybunału, zakwestionowany przepis utracił moc obowiązującą z upływem 18 miesięcy od dnia ogłoszenia wyroku w publikatorze (Dzienniku Ustaw), stąd wymagana była interwencja ustawodawcy w zakresie ponownego i precyzyjnego zdefiniowania obligatoryjnej podstawy zarządzenia wykonania kary. Nowe brzmienie przepisu zawiera nowelizacja Kodeksu karnego – zapis ten zostanie przedstawiony oraz

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ Zob. art. 75 § 1 k.k.

⁸⁸ J. Skupiński, [w:] R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz...*, *op. cit.*, [dostęp: 27.10.2014].

⁸⁹ *Ibidem*.

⁹⁰ Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2013 r.; sygn. akt SK 9/10, Dz.U. poz. 905.

skomentowany w dalszej części opracowania poświęconej analizie rozwiązań zawartych w ustawie z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw.

Drugą podstawą tzw. zarządzenia bezwzględnie obligatoryjnego zdefiniowana została w art. 75 § 1a k.k. Zgodnie z przyjętą regułą, sąd zarządza wykonanie kary jeżeli skazany za przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, ponownie używając przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej zamieszkujących wspólnie ze sprawcą. „Podstawą zarządzenia wykonania kary jest rażące naruszenie porządku prawnego i ponowne użycie przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby wspólnie ze sprawcą zamieszkującej. Ponowne użycie przemocy lub groźby bezprawnej nie musi dotyczyć tej samej osoby najbliższej lub małoletniej, która jako pokrzywdzony została wskazana w wyroku skazującym, o którym mowa w art. 75 § 1a k.k. Ważne jest tylko, aby ta osoba mieszkała ze sprawcą”⁹¹. Należy także podkreślić, iż w literaturze stosunkowo szeroko interpretowany jest zwrot „przestępstwo popełnione z użyciem przemocy lub groźby bezprawnej wobec osoby najbliższej lub innej osoby małoletniej”, wskazuje się bowiem, że do jego zakresu przynależą nie tylko te czyny zabronione, które w zespole znamion zawierają użycie przez sprawcę przemocy lub groźby bezprawnej, ale także wszystkie inne przestępstwa, podczas realizacji których sprawca używa przemocy lub groźby bezprawnej, choćby sposoby te nie należały do zespołu znamion popełnianego czynu zabronionego⁹².

Pierwsza z dwóch fakultatywnych podstaw zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszonych zdefiniowana została w art. 75 § 2 k.k. Zgodnie z obowiązującą w przywołanym przepisie regułą, sąd może zarządzić wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił inne przestępstwo niż określone w art. 75 § 1 albo jeżeli uchyla się od uiszczenia grzywny, od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych. Drugą z fakultatywnych podstaw wyraża reguła zawarta w art. 75 § 3 k.k., wskazująca na możliwość zarządzenia wykonania kary, w przypadku, gdy skazany po wydaniu wyroku, lecz przed jego uprawomocnieniem się, rażąco narusza porządek prawny, a w szczególności gdy w tym czasie popełnił przestępstwo.

⁹¹ J. Lachowski, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna. Tom II*, Komentarz do art. 32-116, Warszawa 2011; komentarz do art. 75 k.k. – treść Komentarza zaczerpnięto z Systemu Informacji Prawnej Legalis, tekst dostępny pod adresem: <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zohaydanbwgq2dglgtqmfyc4mrzha4ta> [dostęp 27.10.2014].

⁹² J. Lachowski, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna...*, *op. cit.*, komentarz do art. 67 k.k.(I.A.12) – treść Komentarza zaczerpnięto z Systemu Informacji Prawnej Legalis, tekst dostępny pod adresem: <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zohaydanbwgq2dglgtqmfyc4mrzha4de> [dostęp 27.10.2014].

„Wymienione przesłanki fakultatywnego, tj. zależnego od decyzji sądu, zarządzenia wykonania warunkowego zawieszony kary wiążą się zarówno z przebiegiem okresu próby (art. 75 § 2 k.k.), jak i naruszeniem prawa przez skazanego jeszcze przed jego rozpoczęciem”⁹³. Dla prawidłowego stosowania obu przywołanych podstaw szczególnie ważna pozostaje właściwa interpretacja użytego przez ustawodawcę zwrotu „(skazany) rażąco narusza porządek prawny”, tym bardziej, że jednym z przejawów owego rażącego naruszania porządku prawnego jest popełnienie przez skazanego przestępstwa⁹⁴.

W literaturze przedmiotu wskazuje się (choć nie jest to pogląd bezsporny), iż sformułowanie „rażąco narusza porządek prawny” odnosi się do naruszania przez skazanego różnych norm prawnych – nie tylko prawnokarnych (rozumianych sensu largo, z uwzględnieniem prawa wykroczeń), ale także unormowań obowiązujących w innych dziedzinach prawa, np. prawie cywilnym, prawie pracy, czy prawie rodzinnym i opiekuńczym⁹⁵. Pojęcie „porządku prawnego” nie obejmuje natomiast zasad współżycia społecznego oraz reguł zwyczajowo przyjętych (zwyczaj), gdyż zarówno pierwsze, jak i drugie pozbawione są charakteru normatywnego⁹⁶. Wskazać należy także, iż nie każde naruszenie przez skazanego porządku prawnego będzie umożliwiało zarządzenie wykonania kary, a jedynie takie, które uznane zostanie za rażące. W doktrynie podkreśla się, iż rażącym naruszeniem porządku prawnego będzie takie zachowanie sprawcy, które świadczy o jego negatywnej postawie, zwłaszcza wtedy, gdy zachowanie skazanego będzie miało charakter uporczywy. Niemniej jednak każdorazowa ocena wagi oraz charakteru danego naruszenia prawa pozostaje zawsze w gestii organu orzekającego⁹⁷.

Wątpliwości interpretacyjne wywołują także użyte przez ustawodawcę sformułowania „w szczególności, gdy popełnił inne przestępstwo niż określone w § 1 (art. 75 – dop. K.W.-R.)” oraz „w szczególności gdy w tym czasie (tj. po wydaniu wyroku, lecz przed jego uprawomocnieniem się – dop. K.W.-R.) popełnił przestępstwo”. Jak wskazuje J. Skupiński, „Podstawą fakultatywnego odwołania jest zawsze fakt popełnienia przestępstwa, ale ustawa – inaczej niż odwołanie obligatoryjne z art. 75 § 1 k.k. – pomija wymaganie, aby ten fakt był stwierdzony prawomocnym wyrokiem”⁹⁸. Powstaje zatem pytanie, czy na grun-

⁹³ A. Marek, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 239.

⁹⁴ *Ibidem*.

⁹⁵ *Ibidem*, s. 225.

⁹⁶ J. Lachowski, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna...*, *op. cit.*, komentarz do art. 66 k.k. – treść Komentarza zaczerpnięto z Systemu Informacji Prawnej Legalis, tekst dostępny pod adresem: <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zohaydanbwgq2dglqtqmfyc4mrzha4dc> [dostęp 27.10.2014].

⁹⁷ A. Marek, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 225.

⁹⁸ J. Skupiński, [w:] R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz...*, *op. cit.*, komentarz do art. 75 k.k. – treść Komentarza zaczerpnięto z Systemu Informacji Prawnej Legalis, tekst dostępny pod adresem: <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zoge4tkmbwga4dsnroobqxalrshe4dsma> [dostęp: 27.10.2014].

cie przesłanek fakultatywnego odwołania zawieszenia wykonania kary faktycznie należałoby przyjąć, że ustawodawca nie wymaga, by popełnienie przez sprawcę przestępstwa było każdorazowo potwierdzone prawomocnym wyrokiem sądu?

Odpowiedź na tak postawione pytanie wywołuje spory w doktrynie. Jak wskazuje A. Zoll, należałoby przyjąć, iż na gruncie zdefiniowanych w art. 75 § 2 k.k. przesłanek, najbardziej istotnym przejawem naruszenia porządku prawnego staje się popełnienie przez sprawcę przestępstwa, innego jednak niż te, które wskazano w obligatoryjnej postawie zarządzenia wykonania kary (art. 75 § 1 k.k.). W ocenie przywołanego Autora, przestępstwem takim może być zarówno przestępstwo umyślne, jak i nieumyślne, podobne przestępstwo umyślne, pod warunkiem, że orzeczona za nie kara nie jest karą pozbawienia wolności, jak również przestępstwo karnoskarbowe⁹⁹. Biorąc zaś pod uwagę, iż w tym konkretnym przypadku zarządzenie wykonania kary niejako bazuje „na fakcie popełnienia przestępstwa, to powinno być ono oparte na prawomocnym orzeczeniu przypisującym sprawcy dane przestępstwo, chociażby w formie warunkowego umorzenia postępowania”¹⁰⁰. Podobne stanowisko reprezentuje także J. Lachowski, w ocenie którego fakt popełnienia przez sprawcę przestępstwa (choć sama regulacja kodeksowa tego wymogu wyraźnie nie stawia) musi być potwierdzony prawomocnym wyrokiem, a ewentualne kwestionowanie takiej konieczności stoi w wyraźnej sprzeczności z konstytucyjnym domniemaniem niewinności¹⁰¹. Odmienne poglądy w tej kwestii prezentował m.in. A. Marek, wskazując, iż użyty przez ustawodawcę zwrot „inne przestępstwo niż określone w § 1 art. 75 k.k.” uznać należy za nieprecyzyjny, ze względu na to, iż *de facto* „nie chodzi tu o inne przestępstwo, ale o brak prawomocnego skazania w warunkach określonych tym przepisem”, postawienie zaś wymogu potwierdzenia popełnienia tego innego przestępstwa prawomocnym wyrokiem prowadziłoby do nieracjonalnej, w ocenie powołanego Autora, konsekwencji „większego wymagania co do tego przejawu naruszenia porządku prawnego niż w stosunku do innych przejawów, które nie muszą być stwierdzone prawomocnym wyrokiem”¹⁰². Wydaje się, że za trafne uznać należy stanowisko wskazujące na konieczność potwierdzenia faktu popełnienia przez sprawcę przestępstwa prawomocnym wyrokiem sądu, jeśli bowiem – na co zwraca uwagę J. Skupiński – uznamy, że podstawą faktu popełnienia przestępstwa nie musi być wyrok prawomocny, to bezspornie zapytać należy, co w takim razie mogłoby taką podstawę stanowić? Trafnie konstataje powołany Autor, iż „można sobie w praktyce wyobrazić wiele takich podstaw: informacje Policji o popełnieniu przestępstwa, oparte na danych zebranych w trybie operacyjnym;

⁹⁹ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *op. cit.*, s. 976.

¹⁰⁰ *Ibidem*.

¹⁰¹ J. Lachowski, [w:] M. Królikowski, R. Zawłocki (red.), *Kodeks karny. Część ogólna...*, *op. cit.*, komentarz do art. 68 k.k. – treść Komentarza zaczerpnięto z Systemu Informacji Prawnej Legalis, tekst dostępny pod adresem: <https://sip.legalis.pl/documentview.seam?documentId=mjxw62zohaydanbwgq2dglmqmfc4mrzha4dg> [dostęp 27.10.2014].

¹⁰² A. Marek, *Kodeks karny...*, *op. cit.*, s. 240.

doniesienie osoby fizycznej lub jakiegokolwiek podmiotu zbiorowego; informacje kuratora oparte na obserwacji własnej lub na informacji innych osób (np. brzmącym bardzo wiarygodnie doniesieniu sąsiadów lub członków rodziny); czy wreszcie decyzje procesowe, takie jak przedstawienie zarzutu, tymczasowe aresztowanie, sporządzenie aktu oskarżenia, warunkowe umorzenie postępowania, wyrok skazujący, ale nieprawomocny¹⁰³. Biorąc pod uwagę powyższe, jak również uwzględniając fakt, iż następstwem stwierdzenia popełnienia przez sprawcę przestępstwa w okresie próby może stać się pozbawienie wolności¹⁰⁴, należałoby przyjąć, iż standardy gwarancyjne, jak również zgodność z zasadą domniemania niewinności oraz konstytucyjnym prawem do wolności (art. 41 Konstytucji RP)¹⁰⁵ przemawiają za interpretacją wskazującą na wymóg potwierdzenia faktu popełnienia przestępstwa prawomocnym wyrokiem sądu.

Jak już sygnalizowano, zarządzenie wykonania kary może mieć także miejsce w sytuacji, gdy skazany w okresie próby uchylił się od uiszczenia grzywny, od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych. W literaturze przedmiotu wskazuje się, iż uchylenie się „należy rozumieć jako zamierzone (umyślne) niewykonywanie nałożonych zobowiązań próby, które obiektywnie sprawca mógłby wykonać”¹⁰⁶. Orzecznictwo wyraźnie podkreśla, iż w pojęciu uchylenia się zakodowana jest negatywna postawa sprawcy, który nie chce (choć może) danego zobowiązania zrealizować¹⁰⁷. Jak trafnie wskazał Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 7 października 2010 r. samo „(...) stwierdzenie sądu, iż skazany z racji młodego wieku i braku przeciwwskazań zdrowotnych do wykonywania pracy zarobkowej miał możliwość zapłacenia kosztów sądowych, jest niewystarczające do uznania, że »uchylił się« od ich uiszczenia. W określeniu tym mieści się bowiem negatywne nastawienie do wykonania obowiązku, którego, pomimo obiektywnej możliwości, skazany nie chce ze złej woli wykonać”¹⁰⁸. Przy ocenie, czy sprawca w sposób zawiniony uchylił się, czy też nie od wykonania zobowiązania niezwykle ważne staje się zatem ustalenie przyczyn konkretnego zachowania. Jeżeli bowiem w toku postępowania dowodowego okaże się, iż brak realizacji obowiązku spowodowany był przyczynami obiektywnymi, niezależnymi od sprawcy, wówczas tego rodzaju sytuacja nie powinna być kwalifikowana jako przesłanka uzasadniająca decyzję w przedmiocie zarządzenia wykonania kary zawieszony¹⁰⁹.

¹⁰³ J. Skupiński, [w:] R. Stefański (red.), *Kodeks karny. Komentarz...*, *op. cit.*, komentarz do art. 75 k.k. – treść Komentarza zaczerpnięto z Systemu Informacji Prawnej Legalis, tekst dostępny pod adresem: <https://sip.legalis.pl/document-view.seam?documentId=mjxw62zoge4tkmbwga4dsnroobqxlrshe4dsma> [dostęp: 27.10.2014].

¹⁰⁴ *Ibidem*.

¹⁰⁵ *Ibidem*.

¹⁰⁶ S. Hypś, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *op. cit.*, s. 405.

¹⁰⁷ *Ibidem*.

¹⁰⁸ Postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 7.10.2010 r., Sygn. V KK 301/10, teza opublikowana w: „Prokuratura i Prawo” 2011, nr 2 – dodatek „Orzecznictwo”, s. 5.

¹⁰⁹ S. Hypś, [w:] A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *op. cit.*, s. 405.

Ostatnia z przesłanek zarządzenia wykonania kary, będąca tzw. podstawą względnie obligatoryjną, zdefiniowana została w § 2 analizowanego artykułu. Zgodnie z obowiązującą regulacją (art. 75 § 2 a k.k.) „sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli okoliczności, o których mowa w § 2, zaistnieją po udzieleniu skazanemu pisemnego upomnienia przez sądowego kuratora zawodowego, chyba że przemawiają przeciwko temu szczególne względy”. Należy wskazać, iż przesłanka ta została dodana do Kodeksu karnego na mocy art. 4 pkt 3 lit. A ustawy z dnia 16 września 2011 r. – o zmianie ustawy – Kodeks karny wykonawczy oraz niektórych innych ustaw¹¹⁰. Treść przesłanki w brzmieniu obecnie obowiązującym wskazuje, iż „zaistnienie okoliczności stanowiącej przesłankę fakultatywną zarządzenia wykonania kary (art. 75 § 2) staje się obligatoryjną podstawą zarządzenia kary, gdy było poprzedzone udzieleniem skazanemu poddanemu próbie pisemnego upomnienia przez sądowego kuratora zawodowego”¹¹¹. O względnym charakterze powyższego zobowiązania przesądza jednak końcowy fragment komentowanej regulacji, wskazując, iż sąd jest władny odstąpić od zarządzenia wykonania kary, jeżeli przeciwko takiemu rozwiązaniu przemawiają względy mające charakter szczególny (art. 75 § 2a *in fine*)¹¹².

Przedstawiona powyżej analiza przesłanek obligatoryjnego, jak i fakultatywnego zarządzenia wykonania kary skłania do dalszej refleksji. Powstaje bowiem pytanie, jak często podstawy te są wykorzystywane w praktyce orzeczniczej sądów polskich. Kwestia ta wydaje się niezwykle istotna, bowiem – jak już wskazywano – to właśnie zarządzenia wykonania kary uprzednio zawieszanej ilustrują liczbę niepowodzeń wykonania tego środka związanego z poddaniem sprawcy próbie, co w znacznym stopniu pozwala *de facto* ocenić ogólną efektywność omawianej instytucji. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawiają tabele 3 i 4 oraz wykres 3.

Tabela 3. Liczba zarządzeń wykonania kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej w zestawieniu z ogólną liczbą skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (dane za lata 2000-2011)¹¹³

Lata	Skazani ogółem na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem	Liczba zarządzeń
2000	143.497	15.147
2001	184.819	17.123
2002	214.485	17.559
2003	233.055	21.955
2004	278.338	28.286

¹¹⁰ Dz.U. z 2011 r., Nr 240, poz. 1431.

¹¹¹ A. Zoll, [w:] A. Zoll (red.), *op. cit.*, s. 977.

¹¹² *Ibidem*, s. 977-978.

¹¹³ Dane statystyczne powołuję za: A. Nawój-Śleszyński, *Rola środków penalnych związanych...*, *op. cit.*, s. 18.

Lata	Skazani ogółem na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem	Liczba zarządzeń
2005	299.409	35.407
2006	272.653	34.027
2007	257.141	47.638
2008	250.774	46.907
2009	243.974	48.554
2010	251.087	46.914
2011	239.076	49.898

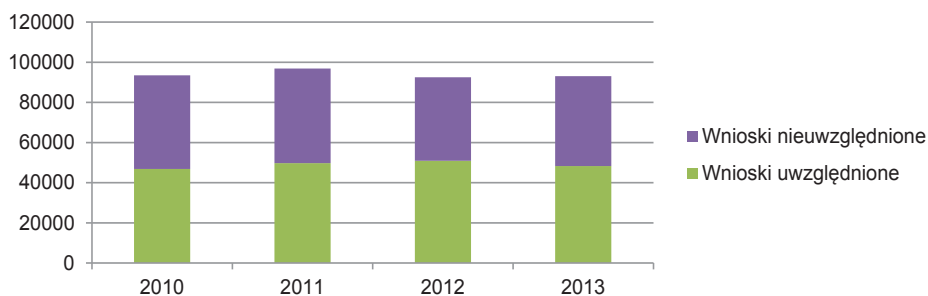
Tabela 4. Orzeczenia w przedmiocie zarządzenia wykonania kary warunkowo zawieszonej w sądach rejonowych w latach 2010-2013¹¹⁴

Wyszczególnienie	Wnioski w przedmiocie zarządzania wykonania kary		
	razem	w tym	
		Uwzględnione	Nieuwzględnione
2010			
Ogółem spraw	96.887	47.744	49.143
w tym			
Zarządzenia dotyczące kary:			
pozbawienia wolności	95.525	46.837	46.688
ograniczenia wolności	741	491	250
grzywny	621	416	205
2011			
Ogółem spraw	98.457	50.566	47.891
w tym			
Zarządzenia dotyczące kary:			
pozbawienia wolności	96.867	49.741	47.126
ograniczenia wolności	1251	634	617
grzywny	339	191	148
2012			
Ogółem spraw	93.272	51.551	41.721
w tym			
Zarządzenia dotyczące kary:			
pozbawienia wolności	92.496	50.904	41.592
ograniczenia wolności	442	354	88
grzywny	334	293	41

¹¹⁴ Dane statystyczne zaczerpnięto z Uzasadnienia Projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych - druk sejmowy nr 2393; tekst projektu wraz z uzasadnieniem dostępny na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/39FD209B7AC6C45AC1257CDE0042D631/%24File/2393%20cz%201.pdf>, s. 127-128.

Wyszczególnienie	Wnioski w przedmiocie zarządzania wykonania kary		
	razem	w tym	
		Uwzględnione	Nieuwzględnione
2013			
Ogółem spraw	94.019	48.927	45.092
w tym			
Zarządzenia dotyczące kary:			
pozbawienia wolności	93.098	48.287	44.811
ograniczenia wolności	698	467	231
grzywny	223	173	50

Wykres 3. Wnioski w przedmiocie zarządzenia wykonania warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności w latach 2010-2013 (sądy rejonowe) – z podziałem na wnioski uwzględnione oraz nieuwzględnione (dane w liczbach bezwzględnych)¹¹⁵

Z zaprezentowanych powyżej danych statystycznych wynika, iż począwszy od roku 2000 zaobserwować można stosunkowo wyraźny trend wzrostowy w zakresie podejmowanych przez sądy rozstrzygnięć zarządzających wykonanie kary uprzednio zawieszanej¹¹⁶. Wzrasta także odsetek zarządzeń wykonania kary notowany na tle ogólnej liczby ukazującej populację skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania (z początkowej wartości na poziomie około 10% do ponad 20% w roku 2011, czy 2012)¹¹⁷. Warto podkreślić, że w roku 2012 na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem skazano 224.185 osób, przy czym liczba zarządzeń wykonania kary objęła 23% tej populacji. Dla porównania – w roku 2003 populacja skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania obejmowała 233.055 osób (była zatem

¹¹⁵ Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych zaczerpniętych z Uzasadnienia Projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych – druk sejmowy nr 2393; tekst projektu wraz z uzasadnieniem dostępny na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/39FD209B7AC6C45AC1257CDE0042D631/%24File/2393%20cz%201.pdf>, s. 127-128.

¹¹⁶ A. Nawój-Śleszyński, *Rola środków penalnych związanych...*, *op. cit.*, s. 18.

¹¹⁷ *Ibidem*.

wyższa), zaś zarządzenia wykonania kary dotyczyły 9,3% populacji skazanych¹¹⁸. W kontekście przywołanych danych statystycznych oraz zaprezentowanych uwag szczególnego znaczenia nabiera stawiane już pytanie o rolę środków związanych z poddaniem sprawcy próbie (w tym zwłaszcza warunkowego zawieszenia wykonania kary) w procesie ograniczania populacji więziennej? Czy stosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary przyczynia się do jej redukcji?

Na tak postawione pytanie trudno udzielić odpowiedzi twierdzącej. Jak trafnie konstatuje J. Skupiński, warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności jest środkiem, który „nawet w obecnych kształcie prawnym może z powodzeniem spełniać funkcję alternatywy dla efektywnego pozbawienia wolności. Nie wiadomo jednak, czy ją w ogóle spełnia, a jeżeli już, to w stopniu znikomym”¹¹⁹. Podobnie sceptyczne oceny dominują w doktrynie i trudno im się dziwić, biorąc pod uwagę fakt, iż w ostatnich latach względem około 50.000 osób rocznie podejmowane były rozstrzygnięcia w przedmiocie zarządzenia wykonania kary uprzednio zawieszonyj (w latach 2010-2013 w sądach rejonowych spośród wszystkich złożonych wniosków w przedmiocie zarządzenia wykonania zawieszonyj kary pozbawienia wolności – uwzględniono odpowiednio: w roku 2010 – 46.837 wniosków, w 2011 – 49.741 wniosków, w 2012 – 50.904 wnioski, a w 2013 – 48.287 wniosków), co w praktyce przekłada się na zasilenie populacji więziennej przez osoby, którym karę tę „odwieszono”. Warto też zauważyć, iż w roku 2012 na karę bezwzględny pozbawienia wolności skazano prawomocnie 41.691 osób¹²⁰; w tym samym roku zarządzono wykonanie 51.508 kar pozbawienia wolności uprzednio zawieszonyj¹²¹. Zestawienie tych wartości skłania do refleksji, zwłaszcza, jeśli w analizie tej uwzględni się dane statystyczne publikowane przez Służbę Więzienną dotyczące liczby osób tworzących populację więzienną (ogółem – osoby skazane, ukarane oraz tymczasowo aresztowane), która – dla lat 2012-2013 wyniosła (wartość uśredniona) odpowiednio 84.399 (w tym 76.221 – osoby skazane) oraz 83.898 (w tym 76.406 – osoby skazane)¹²². Nie trudno zauważyć, iż znaczącą „rolę” w kształtowaniu wymiarów populacji więziennej w Polsce pełnią osoby skazane na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, którym – na skutek niepomyślnego przebiegu okresu próby – karę tę „odwieszono”.

¹¹⁸ *Ibidem*.

¹¹⁹ J. Skupiński, *Alternatywy pozbawienia wolności w polskim systemie sprawiedliwości karnej – raport z badań prowadzonych przez Zakład Prawa Karnego INP PAN*, [w:] J. Jakubowska-Hara, C. Nowak (red. nauk.), *Problemy aktualnej polityki karnej...*, op. cit., s. 19-20.

¹²⁰ Dane statystyczne zaczerpnięto z Rocznika statystycznego Sądownictwa Powszechnego i Wojewódzkiego 2009-2013, Warszawa 2014, s. 35 (Tabela 14), dokument dostępny na stronie internetowej: <http://isws.ms.gov.pl/pl/baza-statystyczna/publikacje/download,2779,3.html>.

¹²¹ Na zestawienie tych wartości zwrócili uwagę m.in. K. Mycka i T. Kozłowski (zob. K. Mycka, T. Kozłowski, *Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapelniamy więzienia nadużywając środków probacji*, „Probacja” 2013, nr 2) oraz A. Nawój-Śleszyński (w publikacji cytowanej w niniejszym opracowaniu).

¹²² Roczna Informacja Statystyczna za rok 2013 opublikowana na stronie internetowej Służby Więziennej; test dostępny pod adresem: <http://sw.gov.pl/Data/Files/001c169lidz/rok-2013.pdf>.

4. Warunkowe zawieszenie wykonania kary w świetle założeń nowelizacji Kodeksu karnego (ustawa z dnia 20 lutego 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw)

Jak już sygnalizowano, instytucja warunkowego zawieszenia wykonania kary w kształcie obecnie obowiązującym, zawiera rozwiązania, które mogą wywoływać wątpliwości w zakresie ich polityczno-kryminalnej zasadności. Wspominało także, iż praktyka orzecznicza sądów polskich zdaje się nadmiernie korzystać z omawianej instytucji, co sprawia, że w strukturze orzekanych w Polsce kar – podstawową formę reakcji prawno-karnej na czyn zabroniony stanowi kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Jednocześnie w toku dotychczasowych rozważań wskazano, iż liczba zarządzeń wykonania kary pozbawienia wolności pierwotnie zawieszonych z roku na rok wzrasta, co z kolei skłaniać powinno do refleksji nad przyczynami tychże rozstrzygnięć. Bez wątpienia, unormowania kodeksowe konstytuujące warunkowe zawieszenie wykonania kary w katalogu środków związanych z poddaniem sprawy próbie wymagają modyfikacji, choć ich zakres powinien być zróżnicowany, stosownie do potrzeb wskazywanych zarówno przez doktrynę, jak i orzecznictwo.

Próbie zreformowania omawianej instytucji podjęto na gruncie ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw. Proponowane zmiany dotyczą zarówno zakresu stosowania omawianej instytucji, kształtu zobowiązań nakładanych na skazanego w toku okresu próby, jak też podstaw obligujących bądź też uprawniających sąd do zarządzenia wykonania kary pierwotnie zawieszonych.

Zgodnie z przyjętymi rozwiązaniami, zawieszenie wykonania kary będzie możliwe tylko w odniesieniu do kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze nieprzekraczającym roku, pod warunkiem, że sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności, a orzeczenie kary w zawieszeniu byłoby wystarczające dla osiągnięcia względem sprawcy celów kary, a zwłaszcza – zapobieżenia ponownemu popełnieniu przestępstwa (art. 69 § 1 k.k. w brzmieniu nadanym nowelizacją stanowi: § 1. *Sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności orzeczonej w wymiarze nieprzekraczającym roku, jeżeli sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności i jest to wystarczające dla osiągnięcia wobec niego celów kary, a w szczególności zapobieżenia powrotowi do przestępstwa*).

Przyjęte rozwiązanie dotyka dwóch zjawisk, które zaistniały na gruncie praktyki orzeczniczej sądów polskich stosujących omawianą instytucję: problemu wielokrotnych skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz (w zasadzie) marginalnego korzystania z możliwości warunkowego zawieszenia wykonania kar nieizolacyjnych, tj. grzywny samoistnej oraz kary ograniczenia wolności.

Problem wielokrotnego orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania względem tego samego sprawcy wymaga zdecydowanej interwencji ustawodawcy. Obowiązujące obecnie regulacje, jak również praktyka orzecznicza sądów polskich sprawiły, iż trwałym elementem polskiej polityki karnej stały się wielokrotne skazania na karę w zawieszeniu. Jak wskazują dane Ministerstwa Sprawiedliwości, dwu lub trzykrotne orzeczenie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania miało miejsce względem około 400.000 osób; w sierpniu 2012 r. odnotowano 667 osób skazanych 8 lub więcej razy na tę postać kary; wybrani sprawcy skazywani byli na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania ponad 20 razy¹²³. Warto w tym miejscu wskazać, że w katalogu przestępstw, za które sądy polskie decydują się orzec karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, dominującą rolę odgrywają przestępstwa przeciwko mieniu (36% wszystkich skazań) oraz przestępstwa przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji (24% wszystkich skazań)¹²⁴.

Wydaje się, że przyjętą zmianę należy ocenić pozytywnie. W pierwszej kolejności stanowi ona odpowiedź na powszechne w praktyce orzeczniczej sądów polskich zjawisko niestosowania przedmiotowej instytucji w odniesieniu do kar nieizolacyjnych. Jak bowiem sygnalizowano, wykorzystanie tego środka związanego z poddaniem sprawcy próbie w odniesieniu do kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności miało, jak i ma nadal znaczenie marginalne (w roku 2012 – z 91.296 orzeczonych grzywien, zawieszono wykonanie 1771 (niespełna 2%), natomiast na 50.730 orzeczone kary ograniczenia wolności, wykonanie zawieszono w 1272 przypadkach, tj. w 2,5%). Rezygnacja z możliwości zawieszenia wykonania kary grzywny samoistnej oraz kary ograniczenia wolności jest rozwiązaniem, które nie wpłynie w znacznym stopniu na zmianę struktury orzekanych w Polsce kar; samo w sobie spowoduje natomiast, iż na aktualności stracą spory kwestionujące zasadność orzekania kar nieizolacyjnych w wariantach z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, na co wskazywano we wcześniejszych fragmentach niniejszego opracowania.

Istotne zmiany w strukturze orzekanych w Polsce kar wywołać ma – w założeniu Autorów nowelizacji – zmiana polegająca na ograniczeniu stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary tylko do kar pozbawienia wolności w wymiarze nieprzekraczającym roku, przy założeniu, iż sprawca w czasie popełnienia przestępstwa nie był skazany na karę pozbawienia wolności. W przyjętym zapisie zwrócono więc wyraźnie uwagę na to, iż warunkowe zawieszenie wykonania kary winno mieć zastosowanie względem sprawców, wobec których

¹²³ Dane statystyczne zaczerpnięto z Uzasadnienia Projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych – druk sejmowy nr 2393; tekst projektu wraz z uzasadnieniem dostępny na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/39FD209B7AC6C45AC1257CDE0042D631/%24File/2393%20cz%201.pdf>, s. 3.

¹²⁴ *Ibidem*.

nie prowadzono oddziaływań probacyjnych¹²⁵. Komentowany zapis opowiada się zatem przeciwko ugruntowanemu w praktyce orzeczniczej sądów polskich zjawisku wielokrotnych skazań na karę pozbawienia wolności tych samych sprawców. Warto raz jeszcze podkreślić, iż podstawą decyzji w przedmiocie warunkowego zawieszenia wykonania kary powinna być pozytywna prognoza kryminologiczna, na tyle uprawdopodobniona, by mogła ona uzasadnić tymczasową (a w przypadku pomyślnego przebiegu okresu próby – ostateczną) rezygnację z wykonania kary. I choć ewentualna uprzednia karalność sprawcy nie stanowi sama w sobie warunku przesądzającego bezspornie o negatywnej prognozie kryminologicznej, to jednak jej zaistnienie obliguje sąd do bardzo wnikliwego rozważenia, czy w przypadku zawieszenia wykonania kary – jej cele zostaną faktycznie osiągnięte¹²⁶. Ocena ta powinna być tym bardziej wnikliwa i rozważna w przypadku, gdy sprawca w istocie popełnił czyn zabroniony, za który został skazany (z warunkowym zawieszeniem wykonania kary), następnie zaś popełnia kolejny (i kolejny) czyn, za który także zostaje skazany. Tego rodzaju powtarzalność winna wywoływać zaniepokojenie, zwłaszcza w kontekście stawiania kolejnej prognozy kryminologicznej, która nakazuje uwzględniać postawę sprawcy, jego właściwości i warunki osobiste, **dotychczasowy sposób życia oraz zachowanie się po popełnieniu przestępstwa** (podkreśl. K.W.-R.). Trudno uznać, by sprawca kilkakrotnie, czy nawet kilkanaście razy skazany za czyn zabroniony rokował pomyślnie w zakresie pozytywnego przebiegu okresu próby, a dalej – osiągnięcia celów stawianych karze, której wykonanie miałyby zostać zawieszono.

W kontekście powyższych uwag za spójną uznać należy kolejną z przyjętych zmian, która zakłada uchylenie w artykule 69 paragrafu 3, w dotychczasowym brzmieniu: „Zawieszenia wykonania kary nie stosuje się do sprawcy określonego w art. 64 § 2, chyba że zachodzi wyjątkowy wypadek, uzasadniony szczególnymi okolicznościami; zawieszenia wykonania kary, o którym mowa w art. 60 § 3-5, nie stosuje się do sprawcy określonego w art. 64 § 2”¹²⁷. Zmiana ta wpisuje się w nowo zdefiniowany zakres stosowania przedmiotowej instytucji. Skoro bowiem zawieszenie wykonania kary będzie miało zastosowanie tylko względem krótkich kar pozbawienia wolności (w wymiarze nieprzekraczającym roku) orzekanych wobec sprawców popełniających drobne i średnie przestępstwa, to rozwiązanie to nie powinno być dostępne dla sprawców działających w warunkach multirecydywy (nawet na zasadzie wyjątku), którzy mają już bogatą kryminalną przeszłość (uprzednie skazanie w warunkach zdefiniowanych w art. 64 § 1 k.k.), jednocześnie zaś kontynuują działalność przestępczą, popełniając kolejny, zdecydowanie poważny czyn zabroniony, tj. umyślne przestępstwo przeciwko życiu lub zdrowiu, przestępstwo zgwałcenia, rozboju,

¹²⁵ *Ibidem*, s. 15.

¹²⁶ Zob. przypis nr 57 i 58.

¹²⁷ Zob. art. 69 § 3 k.k.

kradzieży z włamaniem lub inne przestępstwo przeciwko mieniu popełnione za użyciem przemocy lub groźbą jej użycia¹²⁸.

Przyjęcie ograniczenia zakresu stosowania omawianej instytucji tylko do kary pozbawienia wolności (w wymiarze nieprzekraczającym roku) pociągnęło za sobą potrzebę zmiany dotychczasowego brzmienia paragrafu 4 artykułu 69. W obecnej postaci przepis ten statuuje zakaz zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności lub grzywny orzeczonej wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim; w odniesieniu zaś do kary pozbawienia wolności – względem sprawcy występku chuligańskiego, jak również sprawcy przestępstwa stypizowanego w art. 178a § 4 k.k. dopuszcza zawieszenie kary izolacyjnej tylko w drodze szczególnie uzasadnionego wyjątku¹²⁹. Jak już sygnalizowano, obowiązujące aktualnie rozwiązanie wywołuje spory w zakresie kryminalno-politycznej oceny zasadności przyjętych regulacji, można bowiem uznać, iż zdefiniowany w Kodeksie karnym model postępowania ze sprawcami występków chuligańskich w odniesieniu do możliwości stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary zdecydowanie surowiej traktuje tę kategorię sprawców, w porównaniu z innymi, m.in. recydywistami, czy nawet multirecydywistami. Przywołane rozwiązanie nie sprzyja realizacji racjonalnej polityki karnej. Powstaje pytanie, czy zmiany w tym zakresie przynieść może nowa treść paragrafu 4, wprowadzająca zasadę, zgodnie z którą wobec sprawcy występku o charakterze chuligańskim oraz sprawcy przestępstwa określonego w art. 178a § 4 sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary pozbawienia wolności jedynie w szczególnie uzasadnionych wypadkach? Należy przyjąć, iż uchwalona zmiana rozwiązuje (jednak tylko częściowo) problem niezwykle surowego traktowania sprawców występków chuligańskich. W następstwie całkowitej rezygnacji z możliwości zawieszania wykonania kary grzywny i ograniczenia wolności, jak również wyłączenia możliwości zawieszania kar orzekanych multirecydywistom, zniknęła rażąca dysproporcja w zakresie stosowania komentowanej instytucji względem tych dwóch grup sprawców. Nowelizacja utrzymuje jednak generalne ograniczenia w zakresie możliwości stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary (choć już tylko pozbawienia wolności – zgodnie z ogólną regułą wyrażoną w projektowanym art. 69 § 1 k.k.) względem sprawców występków chuligańskich (jak i sprawców przestępstwa z art. 178a § 4 k.k.) sankcjonując tym samym dalsze, niezwykle surowe i krytykowane niejednokrotnie w doktrynie traktowanie sprawców tej kategorii występków, zainicjowane nowelą Kodeksu karnego z roku 2006, a następnie 2010¹³⁰.

¹²⁸ Zob. art. 64 § 2 k.k.

¹²⁹ Zob. art. 64 § 4 k.k.

¹³⁰ Zob. np. A. Marek, *Powrót chuligańskiego charakteru czynu w prawie karnym*, [w:] K. Krajewski (red.), *Nauki penalne wobec problemów współczesnej przestępczości. Księga jubileuszowa z okazji 70. Rocznicy urodzin Profesora Andrzeja Gaberle*, Kraków 2007; tenże, *Niepowodzenie prób kompleksowej nowelizacji kodeksu karnego jako efekt sporu między populizmem a racjonalizmem*, [w:] Z. Sienkiewicz, R. Kokot (red.), *Populizm penalny i jego przejawy w Polsce. Materiały z Ogólnopolskiego Zjazdu Katedr Prawa Karnego*, Szklarska Poręba,

Częściowo redakcyjny, częściowo zaś merytoryczny charakter mają zmiany przyjęte w art. 70 i 71 k.k. Pierwszy z przywołanych przepisów definiuje czas trwania tzw. próby (okresu próby). W tym zakresie nowelizacja wprowadza generalną regułę, iż „zawieszenie wykonania kary następuje na okres próby, który wynosi od roku do 3 lat i biegnie od uprawomocnienia się wyroku”, proponując tym samym istotną modyfikację okresu próby – w porównaniu z obecnie obowiązującą regulacją (od 2 do 5 lat). Wydaje się, iż zmianę tę należy zaaprobować, biorąc pod uwagę, iż na gruncie rozwiązań zawartych w ustawie zawieszono będą mogły być jedynie kary nieprzekraczające roku pozbawienia wolności (obecnie – nieprzekraczające 2 lat). Druga zmiana polega na wydłużeniu trwania próby w przypadku sprawcy młodocianego oraz sprawcy, który popełnił przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej (od 2 do 5 lat – przy obecnie obowiązującej regulacji zakładającej próbę od 3 do 5 lat). Z kolei w odniesieniu do regulacji zawartej w artykule 71, nowelizacja znosi obecnie obowiązujący próg 270 stawek dziennych grzywny, możliwych do orzeczenia (jako maksimum) przy jednoczesnym zawieszeniu wykonania kary pozbawienia wolności. Pozostałe zmiany mają charakter redakcyjny, wynikający z wyłączenia możliwości zawieszenia wykonania kar nieizolacyjnych.

Warte rozważenia są także przyjęte zmiany dotyczące nakładania na sprawcę obowiązków w toku okresu próby. Zgodnie z obecnie obowiązującą regulacją, zawieszając wykonanie kary, sąd może zobowiązać skazanego do realizacji tzw. obowiązku (obowiązków) próby, przy czym katalog możliwych do nałożenia na sprawcę obowiązków ma charakter otwarty. Ponadto, sąd może zobowiązać skazanego do naprawienia szkody w całości lub w części, chyba że orzekł już środek karny wymieniony w art. 39 pkt 5 k.k. (tj. obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę), bądź też może zobligować sprawcę do uiszczenia świadczenia wymienionego w art. 39 pkt 7 k.k., tj. świadczenia pieniężnego. Jak już sygnalizowano, aktualne rozwiązania zakładają fakultatywność w zakresie nakładania na skazanego obowiązków próby, co oznacza, że możliwa jest sytuacja, w której w okresie próby sprawca, któremu zawieszono wykonanie orzeczonej kary (grzywny, ograniczenia wolności lub pozbawienia wolności) nie będzie realizował żadnego obowiązku próby. Przywołane unormowania – w zestawieniu z regulacjami dotyczącymi nakładania na sprawcę dozoru (zakładającymi – jak wskazano – co do zasady fakultatywność tego środka), sankcjonują nadużywaną przez sądy polskie możliwość orzekania warunkowego zawieszenia wykonania kary w tzw. wariacie prostym. Praktyka taka nie wydaje się właściwa, biorąc pod uwagę, iż wolność skazanego podczas próby powinna być wolnością kontrolowaną, co oznacza, iż dla spełnienia kontrolnej funkcji okresu próby organ orzekający w przedmiocie zawieszenia kary,

24-27 września 2008 r., Wrocław 2009; *Opinia Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Karnego o projekcie ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z 19.12.2005* (KKPK 403/3/06), „Biuletyn Prawa Karnego” 2006, nr 2.

winien dysponować konkretnymi informacjami na temat zachowania sprawcy w toku próby, pozyskanymi bądź od sprawującego dozór kuratora, bądź od samego skazanego (np. zobowiązanego do informowania sądu lub kuratora o przebiegu okresu próby)¹³¹. Ponadto – to właśnie realizacja (bądź jej brak) przez sprawcę obowiązku/obowiązków próby pozwala na ocenę, czy skazany korzysta z „dobrodziejstwa” próby, tj. czy w istocie wykorzystuje ten czas do pracy nad sobą, czy jego postawa w toku próby odzwierciedla szacunek dla obowiązującego prawa, reguł życia społecznego oraz powszechnie akceptowanych wartości. Tymczasem – w omawianym zakresie nowelizacja wprowadza jedną istotną zmianę, która polega na modyfikacji dotychczasowych reguł nakładania na sprawcę obowiązków próby. Zgodnie z przyjętym nowym brzmieniem art. 72 k.k., w przypadku zawieszenia wykonania kary, sąd będzie zobowiązany do orzeczenia przynajmniej jednego obowiązku próby, chyba że w wyroku skazującym na karę pozbawienia wolności jednocześnie orzeczony zostaje środek karny – wówczas sąd będzie mógł zobowiązać skazanego do realizacji obowiązku próby (zatem w tym drugim przypadku – pierwotny wariant obligatoryjny przeradza się w fakultatywny). Komentowaną zmianę ocenić należy pozytywnie w tym sensie, iż podejmuje ona próbę wyeliminowania z praktyki orzeczniczej sądów polskich tzw. probacji prostej („czystej”), tj. tych rozstrzygnięć sądu, w których na sprawcę nie nakłada się żadnych obowiązków próby(!). Niestety – zmianie tej nie towarzyszy modyfikacja dotycząca reguł orzekania dozoru – co oznacza, iż oddanie sprawcy pod dozór nadal będzie miało charakter fakultatywny (z zachowaniem dotychczas obowiązującego wyjątku w tym zakresie, zdefiniowanego w art. 73 § 2 k.k., poszerzonego jedynie o dodatkową kategorię sprawców objętych obligatoryjnym dozorem, tj. sprawców popełniających przestępstwa na szkodę osób wspólnie zamieszkujących). Tym samym zrezygnowano z możliwości stworzenia z warunkowego zawieszenia wykonania kary środka o charakterze prawdziwie probacyjnym, gdzie fundamentalną rolę w monitorowaniu zachowania sprawcy, odgrywałby dozór sprawowany przez kuratora (lub inny uprawniony podmiot), realizowany w duchu klasycznej probacji, tj. w oparciu o reguły *advise, assist, befriend*. Trudno zatem oczekiwać, by uchwalone rozwiązania same w sobie zrewolucjonizowały praktykę orzeczniczą sądów polskich pod kątem nadania warunkowemu zawieszeniu wykonania kary wymiaru *stricte* probacyjnego. Wymóg orzeczenia przynajmniej jednego obowiązku próby jest pierwszym krokiem w tym kierunku, wydaje się jednak, że instytucja warunkowego zawieszenia wykonania kary – jak pokazuje praktyka orzecznicza sądów polskich, w tym liczba tzw. zawieszonych prostych oraz liczba zarządzeń wykonania kary na skutek niepomyślnego przebiegu okresu próby, wymaga głębszej reformy, która uczyni zeń środek stanowiący nie fikcyjną, a rzeczywistą dolegliwość dla sprawcy, choć realizowaną – przy wsparciu i oddziaływaniu kuratora – w warunkach wolności kontrolowanej.

¹³¹ Zob. przypis nr 69 i 70.

Jak sygnalizowano we wcześniejszej części niniejszego opracowania, w następstwie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 17 lipca 2013 r. (Sygn. Akt SK 9/10), na łamach którego stwierdzono, iż art. 75 § 1 k.k. „w zakresie, w jakim nie przewiduje możliwości odstąpienia przez sąd od zarządzenia wykonania kary w sytuacji, gdy wobec skazanego ponownie orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, jeżeli przemawiają za tym szczególne względy, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej”, powstała konieczność ponownego zdefiniowania pierwszej, obligatoryjnej przesłanki zarządzenia wykonania kary. Zgodnie z rozwiązaniem przyjętym nowelizacji k.k., art. 75 § 1 k.k. otrzyma brzmienie: „Sąd zarządza wykonanie kary, jeżeli skazany w okresie próby popełnił podobne przestępstwo umyślne, za które orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności bez warunkowego zawieszenia jej wykonania”. Uchwalona regulacja usuwa wątpliwości, jakie powstały na gruncie aktualnie obowiązującego unormowania, na skutek posłużenia się przez legislatora sformulowaniem „orzeczono prawomocnie karę pozbawienia wolności”. Zapis ten – jak wskazano – nie rozstrzyga bowiem w sposób precyzyjny, czy sąd jest zobowiązany do zarządzenia wykonania kary tylko w przypadku prawomocnego skazania na karę bezwzględnego pozbawienia wolności, czy może także w sytuacji prawomocnego skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności, ale z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Zredefiniowanie przesłanki obligatoryjnego zarządzenia wykonania kary (w brzmieniu zacytowanym) dezaktualizuje powstałe wątpliwości interpretacyjne, przywracając stan pewności co do zakresu stosowania przepisu prawnokarnego, statuującego (co raz jeszcze warto podkreślić) zobowiązanie dla organu orzekającego w przedmiocie podjęcia decyzji skutkującej wykonaniem kary. Pewnego rodzaju *novum* stanowi natomiast unormowanie przyjęte w (dodanym) paragrafie 3a, zgodnie z którym „zarządzając wykonanie kary w wypadkach, o których mowa w § 2 i 3, sąd może, uwzględniając dotychczasowy przebieg próby, a w szczególności wykonanie nałożonych obowiązków, skrócić orzeczoną karę, nie więcej jednak niż o połowę”¹³². Warto podkreślić, iż w Uzasadnieniu nowelizacji podkreślono, iż „przyznanie sądowi (...) możliwości redukcji kary, w stosunku do kary orzeczonej z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, którą skazany ma odbyć, wydaje się uzasadnione z kilku względów”¹³³. Autorzy nowelizacji wskazali, iż (po pierwsze) „skazany przed nastąpieniem powodu zarządzenia wykonania kary mógł wykonać obowiązki, do wykonania których nie byłby zobowiązany, gdyby kara nie była orzeczona z warunkowym zawieszeniem”, jak również, że (i tu – po drugie) „(...) sąd,

¹³² Zob. art. 1 punkt 39 lit. c ustawy z dnia 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw.

¹³³ Cytat zaczerpnięto z Uzasadnienia projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych – druk sejmowy nr 2393; tekst projektu wraz z uzasadnieniem dostępny na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/39FD209B7AC6C45AC1257CDE0042D631/%24File/2393%20cz%201.pdf>, s. 18.

orzekając karę, traktuje decyzję o warunkowym zawieszeniu jako integralny element kary, co skutkuje określeniem jej rozmiaru w wyższej wysokości, niż gdyby orzekal karę bezwzględną¹³⁴. Wydaje się, że w istocie najważniejsze (**bo pragmatyczne**) znaczenie ma drugi z przywołanych argumentów, który dotyka problemu orzekania kar z warunkowym zawieszeniem ich wykonania w wymiarze wyższym – niż miałyby to miejsce w przypadku kary bezwzględnej. Ta rozpowszechniona praktyka sądów rodzi istotny problem, który aktualizuje się w razie konieczności zarządzenia wykonania kary uprzednio zawieszanej. Orzekanie kary zawieszanej „z nadwyżką” generuje bowiem potencjalną populację „klientów” zakładów karnych, którzy – w przypadku kary orzeczonej bez zawieszenia – przebywaliby w warunkach izolacyjnych krócej, aniżeli będzie to miało miejsce na skutek wykonania kary oryginalnie zawieszanej.

Ostatnia z istotnych zmian polega na dodaniu do k.k. artykułu 75a, wprowadzającego możliwość orzeczenia kary zastępczej (zamiast zarządzenia wykonania kary zawieszanej) w przypadku, gdy sprawca w okresie próby rażąco narusza porządek prawny lub gdy uchyla się od uiszczenia grzywny, dozoru, wykonania obowiązków, orzeczonych środków karnych czy kompensacyjnych. Zgodnie z przyjętym rozwiązaniem, „wobec skazanego na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, który w okresie próby rażąco narusza porządek prawny, w szczególności gdy popełnił inne przestępstwo niż określone w art. 75 § 1, albo jeżeli uchyla się od uiszczenia grzywny, od dozoru, wykonania nałożonych obowiązków lub orzeczonych środków karnych, środków kompensacyjnych lub przepadku, sąd może, jeżeli cele kary zostaną w ten sposób spełnione, mając na względzie wagę i rodzaj czynu zabronionego przypisanego skazanemu, zamiast zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności zamienić ją na karę ograniczenia wolności w formie obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwóm dniom kary ograniczenia wolności, albo na grzywnę, przyjmując, że jeden dzień kary pozbawienia wolności równa się dwóm stawkom dziennym grzywny. Kara ograniczenia wolności nie może trwać dłużej niż 2 lata, a grzywna nie może przekroczyć 810 stawek dziennych” (art. 75 a § 1)¹³⁵. Powyższa zamiana powinna być w miarę możliwości poprzedzona wysłuchaniem skazanego (przyjęty § 3), przy czym jej zastosowanie nie zwalniałoby skazanego od wykonania orzeczonych wobec niego środków karnych, przepadku lub środków kompensacyjnych (choćby następnie orzeczono karę łączną) (przyjęty § 4). W dalszej kolejności nowelizacja zakłada, że w przypadku uchylania się przez skazanego od wykonywania kary ograniczenia wolności, od uiszczenia grzywny, wykonania nałożonych na

¹³⁴ *Ibidem*.

¹³⁵ Zob. art. 1 punkt 40 ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw; zamiana nie jest możliwa wobec skazanego, który nie wykonał obowiązku określonego w art. 72 § 1 pkt 7 b lub w § 2 k.k.

niego obowiązków lub orzeczonych środków karnych, przypadku lub środków kompensacyjnych, następować będzie uchylenie zastosowanej zamiany i – w następstwie tego – zarządzenie wykonania kary pozbawienia wolności (uchwalony § 5), przy czym na poczet zarządzonej do wykonania kary zaliczana byłaby dotychczas wykonana kara grzywny lub ograniczenia wolności, z uwzględnieniem przelicznika, iż jeden dzień kary pozbawienia wolności równałby się dwóm stawkom dziennym grzywny lub dwóm dniom kary ograniczenia wolności (uchwalony § 6). W Uzasadnieniu nowelizacji wskazano, że przyjęte rozwiązanie ma „na celu zwiększenie elastyczności decyzji sądu w konkretnej sprawie i preferowanie kary wolnościowej – zwłaszcza w odniesieniu do sprawców skazanych na podstawie obecnych przepisów, gdzie nadużywana jest kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania”¹³⁶. Ocena nowej regulacji wywołuje wątpliwości. Po pierwsze – przewiduje ona możliwość zmiany na karę grzywny lub karę ograniczenia wolności w przypadku, gdy zachowanie sprawcy w toku okresu próby wyraźnie wskazuje na to, iż nie wykorzystuje on próby zgodnie z założeniami tej instytucji, tj. by kształtować w sobie postawę poszanowania prawa oraz zasad współżycia społecznego (dowodem czego stają się rażące naruszenia porządku prawnego, uchylenie się od dozoru czy wykonywania nałożonych obowiązków). Jest to więc sytuacja, w której sąd, rozstrzygając pierwotnie w przedmiocie odpowiedzialności karnej sprawcy, nie uznaje, by wystarczającą formą reakcji prawnokarnej na czyn sprawcy była kara nieizolacyjna (stąd decyzja o karze pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania), następnie zaś – dysponując dowodami na niedotrzymywanie przez sprawcę warunków próby, proponuje zmianę na karę wolnościową. Po drugie – biorąc pod uwagę, iż w pierwszej kolejności (stosownie do brzmienia art. 75a § 1) proponowana zamiana miałaby przyjąć postać kary ograniczenia wolności w postaci obowiązku wykonywania nieodpłatnej, kontrolowanej pracy na cele społeczne – powstaje pytanie, czy nie tworzy się tu konstrukcja zakładająca przejście z nieudanej probacji na (obarczone równie wysokim ryzykiem niepowodzenia) oddziaływanie quasi-probacyjne, skoro w literaturze przedmiotu wyraźnie wskazuje się na probacyjny charakter kary ograniczenia wolności (skazanego na nią sprawcę można oddać zarówno pod dozór kuratora, jak i obłożyć obowiązkami)? Pamiętać należy, iż możliwość samej zamiany aktualizuje się w wyjątkowej sytuacji, tj. gdy sprawca nie realizuje w toku próby warunków, nałożonych na niego przez sąd (mamy więc do czynienia z wyraźnym niepowodzeniem w zastosowaniu środka związanego z poddaniem sprawcy próbie). Po trzecie – nie wydaje się, by wprowadzenie przepisu przewidującego sposób na swoistą korektę orzeczeń prze-

¹³⁶ Cytat zaczerpnięto z Uzasadnienia projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z projektami aktów wykonawczych – druk sejmowy nr 2393; tekst projektu wraz z uzasadnieniem dostępny na stronie internetowej: <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/39FD209B7AC6C45AC1257CDE0042D631/%24File/2393%20cz%201.pdf>, s. 17.

widujących warunkowe zawieszenie wykonania kary wydanych – jak sygnalizują Autorzy nowelizacji – z nadużyciem tej instytucji, było właściwym sposobem na rozwiązanie problemu nadmiernego stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności przez sądy polskie. Zmiana tej praktyki wymaga w pierwszej kolejności pogłębionej refleksji, która winna towarzyszyć każdemu rozstrzygnięciu w przedmiocie warunkowego zawieszenia wykonania kary, poprzedzonemu rzetelnie przygotowaną prognozą kryminologiczną, zwiększającą – wespół z oddziaływaniem probacyjnym, czy to w postaci dozoru, czy nakładanych obowiązków (optymalnie zaś – obu), szansę na powodzenie w zakresie realizacji przedmiotowego środka. Nowym regulacjom powinno towarzyszyć także nowe spojrzenie na istotę i rolę warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, tak, by środek ten nie był stosowany jak dotychczas, czyli – jak niezwykle trafnie konstatuje J. Skupiński – „(...) niemal w każdej sytuacji, w której wymierzenie innej kary jest uważane za niecelowe, niepotrzebne, niemożliwe, niekonieczne itd., **czyli wtedy, gdy sąd, wyrokujący, nie ma określonej wizji kary** (podkreśl. K.W.-R.)”¹³⁷.

¹³⁷ J. Skupiński, *op. cit.* [w:] J. Jakubowska-Hara, C. Nowak (red. nauk.), *Problemy aktualnej polityki karnej...*, *op. cit.*, s. 20.

**THE CONDITIONAL SUSPENSION OF THE EXECUTION
OF THE PENALTY – COMMENTS RELATING
TO THE CURRENT REGULATION, COURT RULINGS
IN POLAND AND AMENDMENT TO THE CRIMINAL
CODE OF THE REPUBLIC OF POLAND ENTERING
INTO FORCE ON 1 JULY 2015**

Abstract

The conditional suspension of the execution of the penalty is regulated in Chapter VIII of the Criminal Code of Republic of Poland.

In principle, this measure, conditioned by positive criminological outlooks relating to the offender, is to enable corrective influence within conditions of controlled freedom, in the course of the so-called probation period.

This discourse presents the current regulation on the subject and the practice of court rulings in Poland regarding sentence to probation. It also presents the latest regulations concerning the use of this measure, entering into force on 1 July 2015 and their assessment from the viewpoint of the penal policy in Poland.